

KENTSEL VE EKOLOJİK
OMURGA OLARAK

MELES ÇAYI

ULUSAL KENTSEL TASARIM
FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

YARIŞMA ALANINA İLİŞKİN

RAPORLAR

Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak

Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması

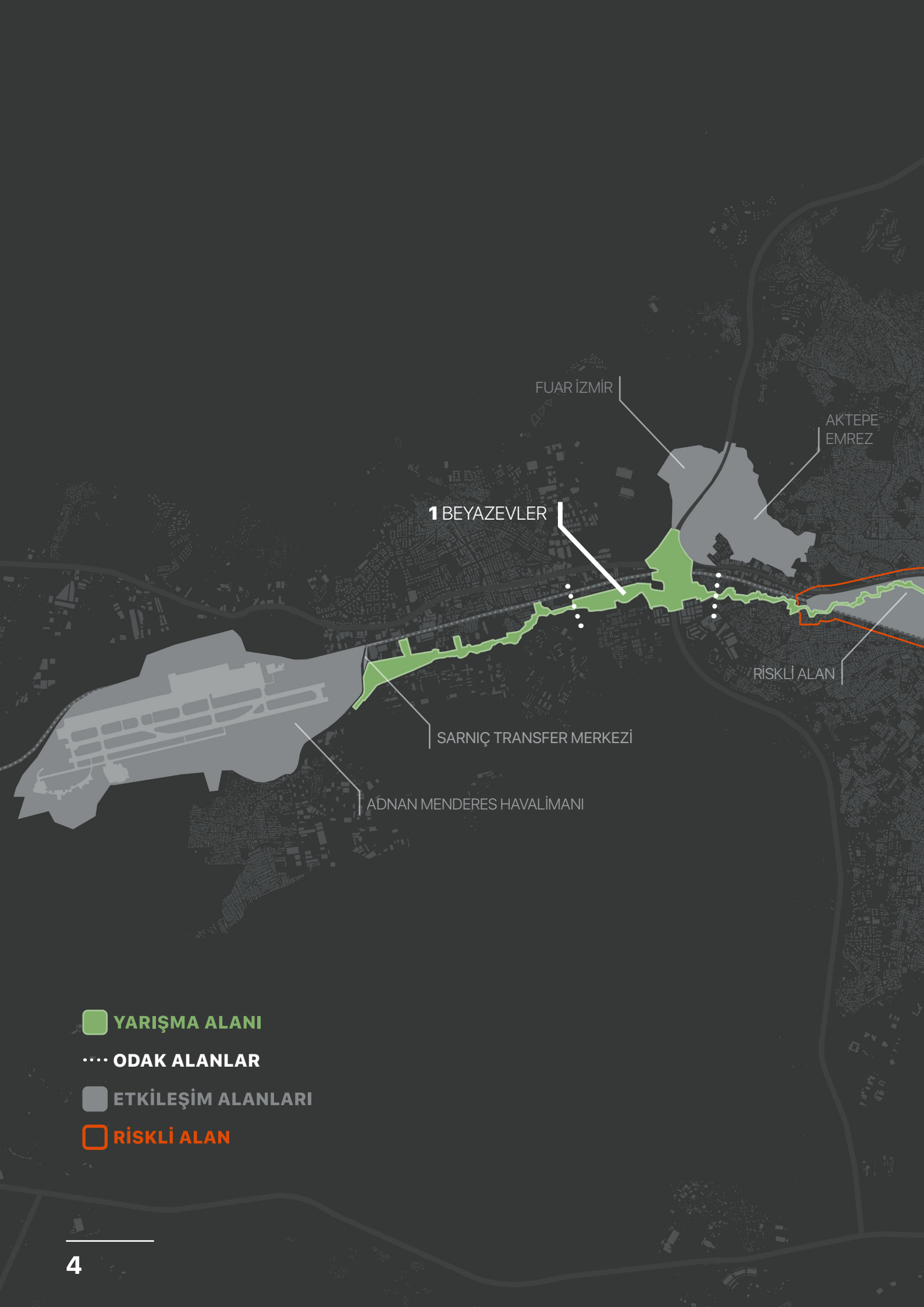
17 Ocak 2020

melesyarisma.izmir.bel.tr

melesyarisma@izmir.bel.tr

İçindekiler

1.	Adnan Menderes Havalimanı	6
2.	Sarnıç Transfer Merkezi	6
3.	Gaziemir Beyazevler Mahallesi ve Çevre Yolu Bağlantısı (1 Numaralı Odak)	7
4.	Fuar İzmir	7
5.	Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı	8
6.	Karabağlar ve Buca İlçeleri Riskli Alanları	13
7.	Kızılçullu (Paradiso) Su Kemerleri (2 Numaralı Odak)	15
8.	Şehitler Korusu, Mustafa Kemal Atatürk Köprülü Kavşağı ve Hz. İlyas Manastırı (3 Numaralı Odak)	22
9.	Çaldıran Mahallesi	26
10.	Kadifekale Jeolojik Sakıncalı Alanı (4 Numaralı Odak)	26
11.	Yeşildere Eski Tabakhane Bölgesi (5 Numaralı Odak)	40
12.	Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm Alanı	42
13.	Kervan Köprüsü, Aziziye Parkı ve Yenişehir Pazaryeri (6 Numaralı Odak)	46
14.	Basmane Garı	49
15.	Kültürpark	50
16.	Hilal Transfer Merkezi (7 Numaralı Odak)	50
17.	Ege Mahallesi	51
18.	Sümerbank	58
19.	Arap Deresi Kolu, Halkapınar Su Fabrikası	65
20.	Halkapınar Aktarma Merkezi	66
21.	Meles Deltası (9 Numaralı Odak)	67
22.	Alsancak Limanı	72
23.	Bayraklı Kıyı Bağlantısı, Salhane İZBAN İstasyonu	73

■ YARIŞMA ALANI

.... ODAK ALANLAR

■ ETKİLEŞİM ALANLARI

□ RİSKLİ ALAN

3 ŞEHİTLER
KORUSU

2 PARADİSO

4 KADİFEKALE

BALLIKUYU

BASMANE

KÜLTÜRPARK

EGE MAHALLESİ

8 SÜMERBANK

ALSANCAK LİMANI

ÇALDIRAN

5 ESKİ TABAKHANE
BÖLGESİ

7 HİLAL

6 AZİZİYE
PARKI

HALKAPINAR SU FABRİKASI

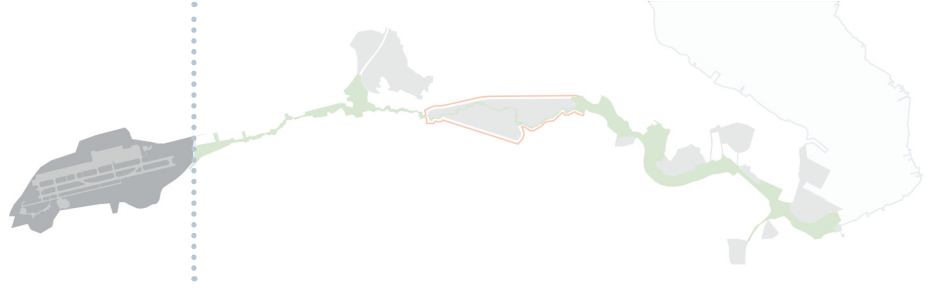
HALKAPINAR
AKTARMA
MERKEZİ

9 MELES DELTASI

1

Adnan Menderes Havalimanı

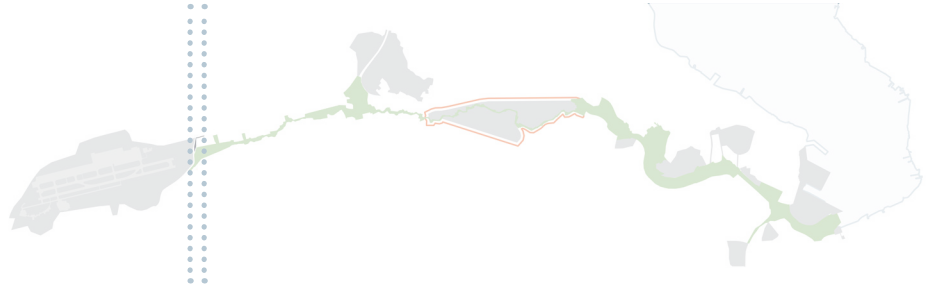

2019 yılı itibari ile 14.2 milyon yolcu sayısı ve 30 milyon yolcu kapasitesi¹¹ ile Türkiye'nin 5. büyük havalimanı olan İzmir Adnan Menderes Havalimanı, Meles Çayı'nın başlangıç noktasında yer alan konumuyla kente açılan en önemli kapılardan biridir.

Havalimanı bağlantısının gerek ulaşım gerekse kentsel süreklilik anlamında yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlara olanak sunabileceğinden hareketle, havayolu, raylı sistem ve karayolu ulaşımının bulunduğu bu kısım bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

2

Sarnıç Transfer Merkezi

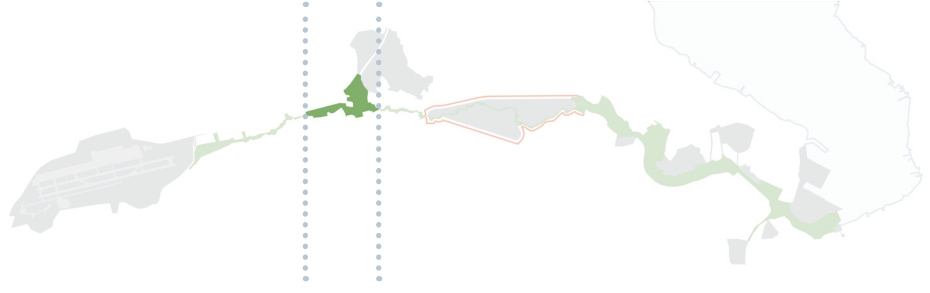
Sarnıç transfer merkezi, İZBAN güney hattı ve otobüs peronları ile Sarnıç Sanayi Bölgesi ve Gaziemir ilçe merkezinin kente bağlandığı önemli bir düğüm noktasıdır. Bu noktadan aynı zamanda Sarnıç ve Sarnıç Gölet Piknik ve Yürüyüş Alanına da ulaşım sağlanabilmektedir. İzmir Ana Ulaşım Planı kapsamında planlanan yeni hafif raylı sistemler ve bisiklet yolları kentin güney çeperine ulaşım alternatiflerinin güçleneceği bir nokta olacaktır.

Sarnıç Transfer Merkezi farklı ulaşım modlarının kesişme noktası olması ve Meles Çayı'na bir başlangıç noktası oluşturması potansiyeli ile **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

¹¹ "İzmir Adnan Menderes Airport." İzmir Adnan Menderes Airport. Accessed January 2, 2020. <http://www.adnanmenderesairport.com/tr-TR/ticari-hava-yollari/page/istatistikler>.

3

Gaziemir Beyazevler Mahallesi ve Çevre Yolu Bağlantısı (1 Numaralı Odak)

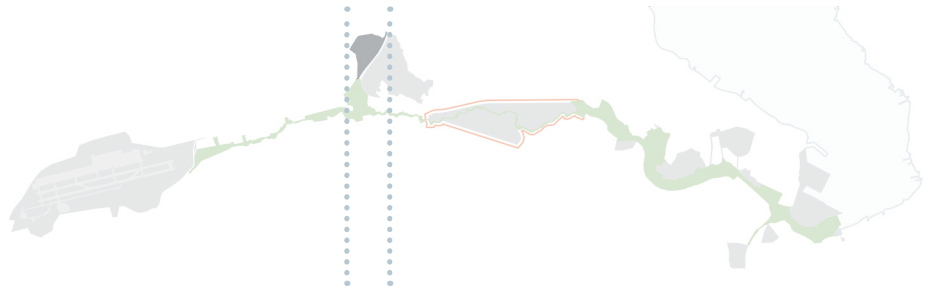

Sarnıç Transfer Merkezinden başlayarak Beyazevler odak alanı ile İzmir Aydın Çevre Yolu kavşağı ile sonlanan bu kısım Meles Çayı'nın genelinin aksine, su yatağının ve çevresinin doğal niteliklerini önemli ölçüde koruduğu kısımdır. Bu bölgede çayın batısında; bir kısmının şahıs ve kamu mülkiyetlerinin içinde bulunduğu, imar planında Belediye Hizmet Alanı olarak planlanmış olan alanın bulunması ve devamında derenin doğusunda İzmir Ulaştırma Personel Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığının bulunması, bu alanlarda yapılaşma yoğunluğunun sınırlandırılmasına ve bölgede derenin doğal yapısının korunmasına olanak sağlamıştır.

Alanın içinden geçen dere kesitinin doğal yapısını koruyor olması, ormanlık alan bağlantısı, kentin ana ulaşım arterine olan komşuluk durumu ve fuar alanına olan yakınlığından dolayı bu alan bir **odak alan** olarak ele alınacaktır.

4

Fuar İzmir

Ulusal ve uluslararası fuar organizasyonlarının düzenlendiği Fuar İzmir; çevre yolu güzergahında yer alması ve havalimanına olan yakınlığı ile kolay erişilebilir bir özelliğe sahiptir. Fuar İzmir'in doğusunda, Beyazevler Mahallesi ile arasında kalan ve halihazırda otopark olarak kullanılan bölgenin gelecekte Otel ve Kongre Merkezi olarak planlanması öngörülmektedir.

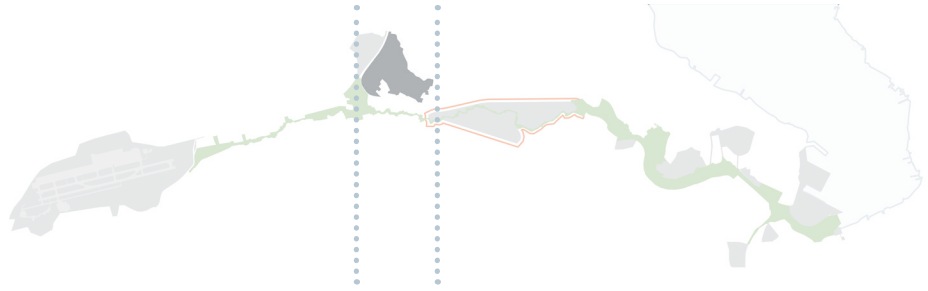
Fuar İzmir, ulusal ve uluslararası bir odak noktası olması, Meles Çayı ile programatik ve fiziksel bağlantılar kurma potansiyeli taşımasından ötürü **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

Gaziemir Ege Serbest Bölge yanında 340 bin metrekare inşaat alanına sahip, uluslararası profesyonel fuarlara hizmet vermek üzere açılmıştır. Fuar kompleksi olarak 2500 araçlık kapalı otoparkı, ofisleri, restoranları, 14 katlı seyir kulesi, meydan ve amfi tiyatrosu ile aktif olarak hizmet vermektedir. Proje dahilinde, gelecek talepleri karşılamak amacıyla, 2. etapta kullanılmak üzere 46 bin metrekarelik bir rezerv alanı oluşturulmuştur. Bunun haricinde ayrıca, 40 bin metrekarelik ayrı bir alan da otel ve kongre merkezi yapılması için ayrılmıştır.

5

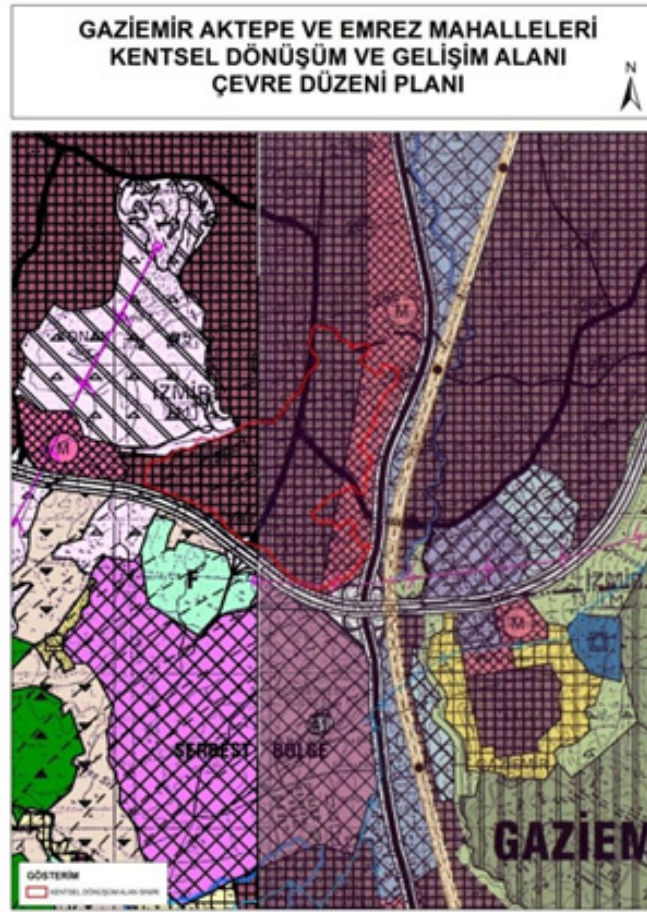
Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı

Kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiş olan Aktepe ve Emrez Mahallelerinin bir kısmını kapsayan bu alan, 121 Ha. büyüklüğü ile İzmir'in en büyük kentsel dönüşüm projesi alanıdır. Nitelikli kentsel yaşam alanları oluşturulması amacıyla alan 2015 yılında ulusal çapta proje yarışmasına açılmıştır. Yarışma sonucu elde edilen uygulama projesi bölgede yaşayan vatandaşlara tanıtılarak uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır.

Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm alanı, gelecekte barındıracağı nüfus yoğunluğu ve düzenlenen yeni kamusal alanlarının Meles koridoru ile kurabileceği fiziksel bağlantılar nedeniyle **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

İzmir kentinin güney aksında bulunan Gaziemir ilçesi sınırları içindeki Aktepe-Emrez Mahallelerinin çalışma alanı olarak belirlenmesini sağlayan unsurların başında, alanın ıslah parsellerinden oluşması, kaçak yapılaşmanın yoğun olması, Kentin kuzey güney gelişme yönlü makroformunu destekler konumda bulunması, ulaşım bağlantılarının güçlü olması, Kentin giriş aksı üzerinde havaalanına yakın konumda bulunması, Uzundere Toplu Konut Alanı, Yeni Fuar alanı, Uzundere Rekreatyon alanlarının da içinde bulunduğu "Uzundere Vadisi Kuşağı" nın devamı niteliğinde olması ve dolayısıyla kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi sonucunda söz konusu aks üzerindeki uygulamaları tamamlayıcı niteliğinde olması gelmektedir.

Bu kapsamda İzmir kentinin güney aksında, batıda aynı zamanda ilçe sınırı olan Uzundere, kuzeyde Emrez ve Aydın mahalle sınırı, güneyde Aydın-Çeşme Otoyolu ile doğuda Polis Lojmanları ve Emrez deresiyle çevrelenen alan İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 14.03.2011 tarih 05.229 sayılı kararı ile "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" olarak belirlenmiştir. 25.04.2011 tarihinde 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun, 5998 sayılı Kanun ile değişik 73.maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu onayı alınmak üzere Valilik Makamına iletilen alan sınırı Bakanlar Kurulunun 16.07.2012 tarih 2012/3434 sayılı kararı ile kabul edilmiş, 05.08.2012 tarih 28375 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planında büyük bir

29.08.1994 ve 13.02.1995 tarihlerinde plan onaylandığı ve 15.03.1996 ve 23.09.1998 tarihlerinde plan revizyonları yapıldığı görülmektedir.

1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı incelendiğinde, 30.07.1981 tarihinde İmar ve İskan Bakanlığı tarafından plan onaylandığı ve 17.01.1997 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından plan onaylandığı görülmektedir.

Aktepe ve Emrez Mahalleleri mülkiyet ve yapı analizleri incelendiğinde boş parsellerin genelde Aktepe mahallesinde olduğu görülmektedir. Alan genelinde 2 ve 3 katlı yapılar yoğunluktadır. Alan genelinde 1836 adet yapı bulunmaktadır. Toplam bağımsız birim sayısı 4966 adettir.

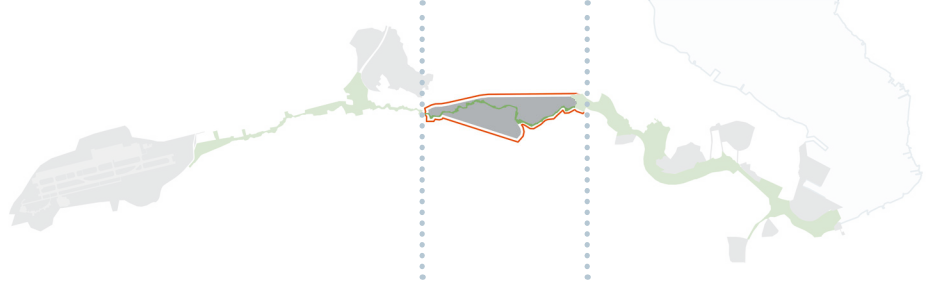
Proje alanının mimari, planlama ve kentsel tasarım projelerinin elde edilmesi için ulusal çapta yarışma yapılmasına karar verilerek 2014 yılı ortasında süreç başlatılmıştır. "Gaziemir Aktepe- Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Fikir Yarışması" için jüri, şartname ve hazırlık süreçleri tamamlanarak Mart 2015'te şartname ilan edilmiş, 2015 Eylül ayında 5 eşdeğer ile 5 mansiyon ödül seçilmiş, kolokyum düzenlenerek süreç tamamlanmıştır.

Eşdeğer ödül alan projelerin kentsel dönüşüm için getirdiği çözüm önerileri, alan kullanımına yönelik plan kararları incelenerek projelerin analizi yapılmış, dönüşüm çalışmalarına çözüm getirecek, hak sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılayan proje ile uygulamayı başlatabilmek için jüri üyeleri ile, eşdeğer ödül alan 5 proje sahibi ile ayrı ayrı ve bir arada toplantılar düzenlenmiş, tek bir eşdeğer ödül sahibi ile devam etme kararı alınmıştır.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 22. maddesinin (b) bendi (sadece gerçek ve tüzel tek kişinin ihtiyaç ile ilgili özel bir hakka sahip olması) uyarınca "Ada Konsept Yerleşim Düzenlemeleri ile 3 Boyutlu Görsel Çalışmalar" 5 sıra numaralı eşdeğer ödül sahibine verilmiş olup süreç tamamlanmıştır. Hak sahipliliği, veri tabanı çalışmaları ile paylaşım modeline ilişkin çalışmalar tamamlanmış, 2019 yılı şubat ayında uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır.

Y. Mimar Efe Öner

Beyazevler Mahallesi'nden başlayarak Kızılçullu Su Kemerleri'ne kadar devam eden Gaziemir ve Karabağlar hattında neredeyse kesintisiz bir kentsel doku arasında ilerleyen Meles Çayı, yine bu doku dolayısıyla oldukça daralmış bir dere koridoruna/kesite sıkıştırılmış durumdadır. Yarışma alanının bu kısmında Meles Çayı geçirimsiz beton kanal içinde, kıyı ve suya dayalı özellikleri açısından oldukça niteliksiz bir profilde ilerlemektedir. Bu alanın güney bölümünde, çayın batısında konut dışı kentsel çalışma alanları, doğusunda ise konut alanları yer almaktadır. Ayrıca, bu alan içerisinde, İZBAN raylı sistem toplu taşıma güzergahı ile otobüs toplu taşıma güzergahının entegrasyonunun sağlandığı Gaziemir Transfer Merkezi bulunmaktadır. Paşaköprü Mezarlığının kuzey bölümünde Karabağlar İlçesi, Osman Aksümer, Aşık Veysel ve Aydın Mahalleleri ile Buca İlçesi, Seyhan Mahallesi sınırları içerisinde yer alan bu alan Bakanlar Kurulu'nca 06.06.2013 tarihinde "Riskli Alan" ilan edilmiştir.

Bu bağlamda riskli alanlar yarışma kapsamında **etkileşim alanı** olarak ele alınacak, bu bölgelerin mevcut imar planlarını tümüyle yeniden ele alacak şekilde, gelecek kentleşme senaryolarına ilişkin öngörüler yarışmacılar tarafından geliştirilecektir

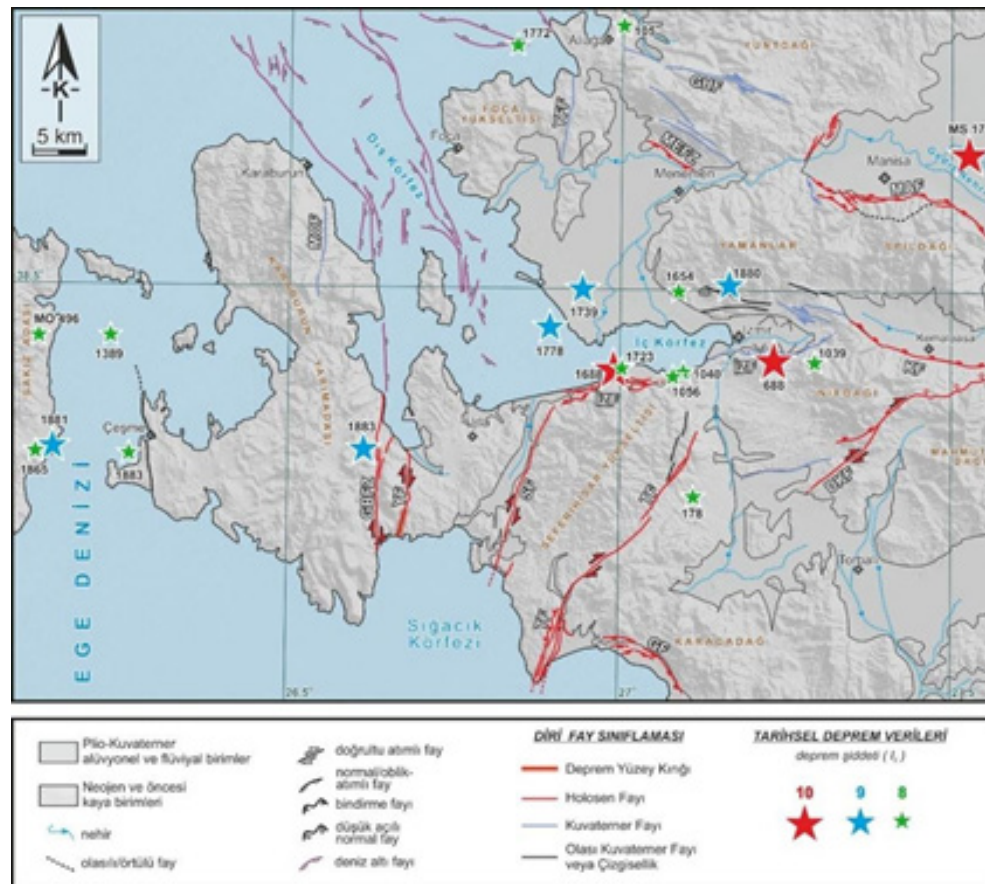
İzmir ve çevresi tarihsel dönemlerden bu yana yoğun deprem aktivitesine sahne olmuştur (MTA, 2005). Tarihsel dönem deprem kataloglarında ve bazı tarihsel kayıtlarda, İzmir çevresindeki yerleşimlerin büyük depremlerden etkilendikleri ve büyük yıkımların gerçekleştiğine dair bilgiler mevcuttur. İzmir Fayı ile ilişkilendirilebilecek tarihsel depremler kronolojik sırayla, 688, 1039, 07/02/1040, 1056, 10/07/1688, 1723 ve 03-05/07/1778 depremleridir (Sözbilir, 2017). Tarihsel dönem kayıtlara göre, İzmir ve çevresini etkilemiş en önemli deprem 10 Temmuz 1688 depremidir. Bu depremde İzmir kent merkezinde 20.000'e yakın insanın öldüğü rapor edilmektedir. Deprem sonucunda kent içerisinde kıyı boyunca da bazı çökmelerin olduğu ve denizin kara yönünde ilerlediğine ilişkin gözlemler sıralanmaktadır. Tarihsel dönem kayıtlarında yer alan ve tahmini dış merkez lokasyonu İzmir fayı üzerinde olay başka bir olay 1723 tarihinin Eylül ve/veya Ekim ayında gerçekleşmiş olan depremdir. Bu deprem, 4000-5000 kişinin yaşamını yitirmesine neden olan bir olay olarak nitelenmektedir. İzmir iç körfezi kuzeyinde gösterilen son deprem olayı ise 1778 yılının Ağustos ayının 03-05 günleri arasında gerçekleştiği belirtilen depremlerdir (Sözbilir, 2017).

İzmir ve çevresinde aletsel dönem kayıtlarına göre; 1900 yılından 2016 yılının Ekim ayına kadar, büyüklüğü 3.5 ve üstü olan çok sayıda deprem meydana geldiği görülmüştür. Meydana gelen sarsıntıların büyüklüğü $3.5 \leq M < 4$ arasında değişen deprem sayısı toplamda 101, Büyüklükleri $4 \leq M < 5$ arasında değişen deprem sayısı ise toplamda 38 adettir. Büyüklükleri $5 \leq M < 6$ arasında değişen depremlerin sayısı ise 15'dir. İzmir ve yakın çevresinin aletsel deprem aktivitesini gösteren sismotektonik haritada görüldüğü gibi, orta büyüklükteki depremlerin önemli bir bölümü tanımlanmış olan karadaki faylar üzerine denk gelmektedir. Aletsel dönemde, İzmir iç ve dış Körfezi içinde meydana gelen depremler ise 3-5 büyüklüğünde olmuştur (Sözbilir, 2017).

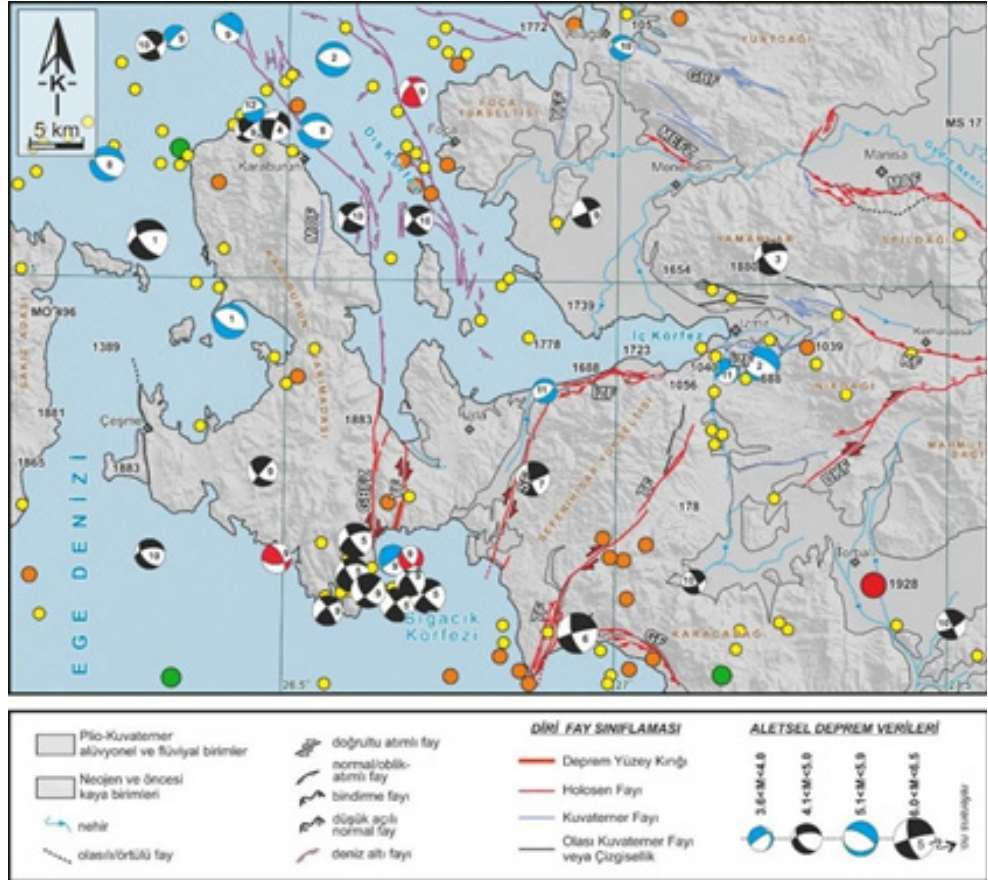
Son yüzyıl içerisinde İzmir ve çevresini etkileyen üç yıkıcı deprem meydana gelmiştir. 1928 Torbalı depremi (M: 6.5), (Salomon-Calvi, 1940), 1949 Karaburun depremi (Pinar, 1950. Jackson ve McKenzie, 1984) ve 1992 Seferihisar depremi (M: 6.0, Türkelli ve diğ., 1994, Pinar, 1995), daha çok İzmir güneyindeki alanlarda etkili olmuştur.

Tektonik hareketler sırasında meydana gelen kuvvetli yer sarsıntıları nedeni ile birçok yeni heyelan meydana gelebildiği gibi var olan veya hareketsiz olan heyelanlarda da yeniden hareket edebilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi inceleme alanı ve çevresi tektonik açıdan oldukça risklidir. İzmir çevresinin tektonik açıdan hem karışık bir alanda yer aldığı ve hem de orta Batı Anadolu'da blokların göreceli hareketlerinin çok kompleks olduğunu göstermektedir (Radius, 2000).

Şekil 6.1

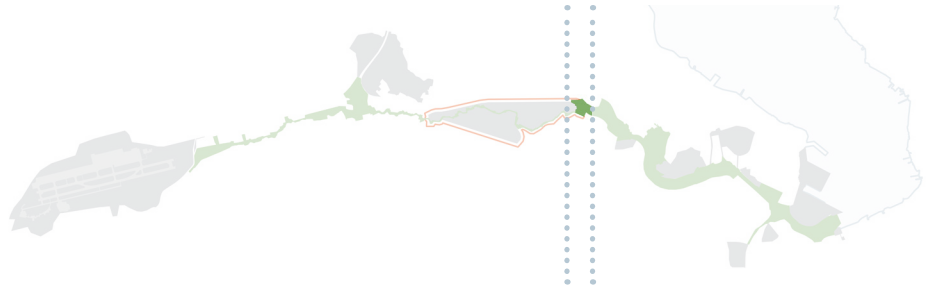
Şekil 6.2

Bakanlar Kurulu Kararıyla Karabağlar ilçesinin Osman Aksüner, Aşık Veysel ve Aydın mahalleleri ile Buca ilçesinin Seyhan Mahallesi sınırları içerisindeki bölge "afet riskli alan" ilan edilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun konuya ilişkin 2013/5125 sayılı kararı 25 Temmuz 2013 Perşembe tarihli ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Prof. Dr. Jeoloji Müh.Alper Baba

7

Kızılçullu (Paradiso) Su Kemerleri (2 Numaralı Odak)

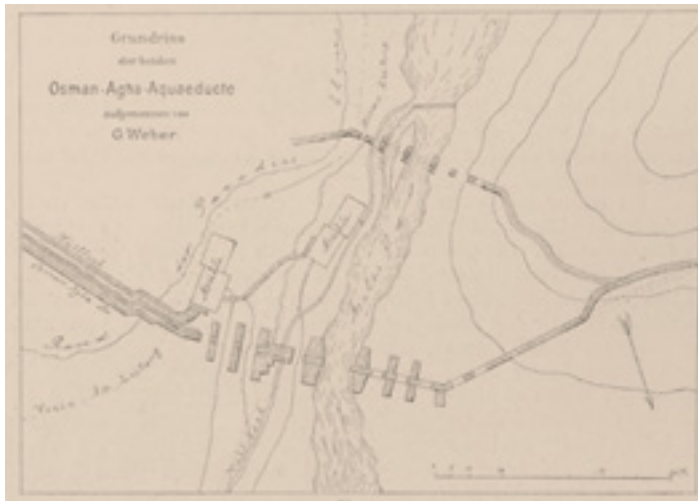

Buca İlçesi'nde yerleşim alanları ile Meles Çayı arasında geçmişte zeytinliklerin, üzüm bağlarının ve büyük bahçelerin bulunduğu bölge (günümüzdeki Şirinyer Parkı ile Meles Çayı arasında kalan ve Şirinyer İstasyonunun da yer aldığı bölge) Paradiso adıyla anılmaktadır.

1912 yılında Paradiso'nun güney kısmında Meles Çayı kıyısında Amerikan Koleji'nin kurulmasıyla bu bölgede ve istasyon çevresinde konut alanları gelişmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra bölgenin adı Kızılçullu olarak değişmiş ve kolej Köy Enstitüsüne dönüştürülmüştür. Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla 1950'lerde NATO tesisleri olarak işlevlendirilmiştir. 1960'lı yıllarda konut gelişmeleri ile yoğunlaşan bölgenin Kızılçullu olan adı aynı yıllarda Şirinyer olarak değiştirilmiştir.

Tarihi belgelerde Smyrna kentine su sağlayan çok sayıda su yolu ve bu su yolları üzerinde çok sayıda su yapısı/su kemeri olduğu belirtilmektedir. Bu su yollarından biri de Paradiso yakınlarında bulunan kaynaklardan çıkan suyu kente ileten Kızılçullu/Osmanağa Su Yolu'dur. Şirinyer'den başlayan ve kente erişen Osmanağa Su Yolu'nun, Meles Çayı'nı güneydoğu-kuzeybatı yönünde geçtiği bölgede birbirine çok yakın iki su kemeri (Kızılçullu/Şirinyer Su Kemerleri) bulunmaktadır. Yan yana konumlanan iki görkemli su kemeri, antik dönem dahil çok sık rastlanmayan bir uygulama örneği olmaları sebebiyle çok özel bir örnek oluşturmaktadırlar.

Yarışma alanının bu kısmı sahip olduğu kent belleği, kültür ve ekolojik değerleri bakımından bir **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Şirinyerden başlayan ve kente erişen Osmanağa suyolunun, Meles Deresini güney doğu, kuzey batı yönünde geçtiği bölgede bir birine çok yakın iki su kemeri (Kızılçullu/Şirinyer Su Kemerleri) bulunmaktadır.

Romalılar tarafından inşa edilen ve eski çağ tarihçilerinin "Akvadük Kemerleri" olarak adlandırdığı bu kemerler, M.Ö 133 ile M.S 395 yıllarını kapsayan Romalılar döneminde İzmir'e gelen suyun akışını düzenlemekteydi.^{7.1}

Kemerler iki sıra halinde üst üste yapılmış olup Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde onararak kullanılmış ve günümüze kadar iyi bir durumda gelebilmiştir.^{7.2}

^{7.1} (<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-210603/su-kemerleri-ve-kopruler.html>)

^{7.2} (<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-210603/su-kemerleri-ve-kopruler.html>)

Kuzeyde bulunan su kemeri, Meles Deresini 120 m. uzunluğunda ve yaklaşık 21 m. yüksekliğinde bir su yapısı olarak geçer. Dere vadisinin topoğrafyasına uygun olarak batı yamaçta iki, dere ortasında ise üç katlı bir strüktüre sahiptir. Daha geniş açıklıklı merkezi kemer zemine oturduğu noktalarda, yukarıya doğru daralan payandalarla ve sel yaranlarla desteklenmiş, birinci katta yer alan kemerler daha dar açıklıklara sahip olarak inşa edilmiş olup, en üstte 14 adet son kemer dizisi yer almaktadır. Zemin seviyesinde, dereyi aşan merkezi kemerin iç duvar örgüsü düzgün kesilmiş taşlardan yapılmıştır. Yapı genelinde ise kireç harçlı moloz taşların kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Farklı kaynaklarda farklı tarihlendirmeler yapıyor olsa da kesin yapım yıllarına dair bir belge ve kayıt bulunmamaktadır. Yapının üç katlı strüktürü, kemer açıklıklarının statığı desteklemek için birbirleri ile kurdukları bağlantı tekniği, payandaların yükseklikleri ve benzer yapım teknikleri dikkate alındığında erken Roma döneminde yapıldığı kabul edilmektedir.

Kuzeyde bulunan su kemerinin yaklaşık 100 m. güneyinde ve yaklaşık aynı doğrultuda ikinci bir su kemeri daha bulunmaktadır.

50 metre uzunluğundaki iki katlı su kemeri, ilk katında 3, birinci katında ise 7 kemer dizisine sahiptir. Ana kemer ve yan kemerler zeminden yukarıya doğru daralan payanda ve sel yaranlarla desteklenmiştir.

Weber'e göre güneydeki bu su kemeri ilkinde göre 2 metre daha alçaktır. Ancak yüksek basınçlı suyu yine kuzeydeki kemerle aynı yüksekliğe taşımaktadır. Bu konuda Prof. Öziş de, benzer bir tanımlama yaparak, kemerin üzerinden iki sıra pişmiş toprak borunun geçtiğini ve sonra 2m. kadar ters sifon yaparak yükseldiğini ve yükselen suyun bu noktada taş döşeli bir kanal ile ilk inşa edilen antik su kemerinden gelen suyun mecrasına katıldığını belirtmiştir.

Merkezde yer alan ana kemer dışındaki diğer kemerlerin sivri kemer tekniğiyle inşa edilmiş olmaları nedeniyle ortaçağ Osmanlı Dönemi'ne tarihlenmektedir. Farklı tarihlerde yapılmış iki Su Kemerleri ile Yeşildere'nin batı kıyısına erişen su yolu aynı hattı izleyerek kente ulaşmaktadır. Suyolunun, topoğrafyanın doğal eğimlerinden yararlanarak kuzeydoğu yönünde önce Zafer Tepe daha sonra ise 2. Kadriye Mahallesi'nin doğu yamacını takip ederek ve geniş bir kavis çizerek Kadifekale'nin kuzey yamacının sonlarında Ballıkuyu ile Kubilay Mahalleleri arasındaki bir noktada son bulduğu bilinmektedir.

Yapıldıkları Roma Dönemi'nin ve Osmanlı Döneminin özgün su yapısı örneklerini oluşturan görkemli Kızılçullu Su Kemerleri, anıtsal mimari niteliğinde kültür varlığı eserlerdir.

Mimar Hasan Topal - Doç. Dr. Peyzaj Mimarı Emine Malkoç True

18.11.2019

Kaynak: A.Ersoy / S.Alatepeli - İzmir Dergisi 166

Kızılçullu Su Kemerleri (Paradiso) Çevresi Floristik Çeşitliliği

Kızılçullu su kemerleri bölgesi, Şehitler Korusu'ndan güneye doğru Meles Çayı boyunca ilerlediğimizde, bugün Şirinyer Nato bölgesi olarak bilinen alana komşu konumda karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş minyatürlerden anladığımız kadarı ile İzmir halkının önemli mesire alanlarından biri olan bölge, önemli bir sulak alan ve galeri vejetasyonuna sahipti. Ancak bugün, Meles çayının bu bölgede de beton kanala alınmış olması, kemerler çevresi yapılaşma, şehir baskısı, ulaşım yollarının bölgeden geçirilmiş olması vb. sebeplerden, geçmiş örtüsünden pek eser yoktur. Geçmişteki galeri ormanlarının yerinde bugün;

Ailanthus altissima (kokarağaç-istilacı tür), *Salix* sp. (Söğüt), *Ficus carica* (incir), *Vitex agnus castus* (hayıt) türlerinin hakimiyetinde bozuk karışık ağaç toplulukları görmemiz olasıdır.

Şekil 7.1

Vadi kenarı kayalık taşlık yamaçlarda ise bazı tek ve çok yıllık otsular ile, çalı-yarı çalı formda bazı taksonları görmek olasıdır. Bu taksonlar;

Scirpoides holoschoenus, *Scilla autumnale*, *Ephedra campylopoda*, *Asparagus acutifolius*, *Origanum onites*, *Jasminium fruticans*, *Anchusa azurea*, *Arisarum vulgare*, *Hyparhenia hirta*, *Eryngium campestre*, *Pallenis spinosa*, *Campanula lyrata*, *Capparis spinosa*, *Ecballium elatarium*, *Echium italicum* vb.

Kızılçullu su kemer duvarları incelendiğinde ise su kemerlerinin yüzeyinde 60-70cm kalınlığında tufa oluşumlarının varlığı dikkat çekicidir. Bu habitat, temiz su kaynaklarının çevresinde, suyun anakaya veya kaya duvarlara tutunmuş olan karayosunları üzerinden akışı ve karayosunlarının fizyolojik aktiviteleri sonucu sudaki kalsiyumun karayosunları üzerinde birikmesi sonucu oluşur. Bir tür sarkıt/dikit oluşumu olan bu kimyasal tortullar, tipik birkaç karayosunu taksonu ve *Adiantum capillus-veneris* vb. sucul eğrelti taksonları ile karakteristik, bir bitki örtüsüne sahiptir. Ancak, bugün kemerler üzerinden su aktarımının yapılmaması sebebi ile bu türleri görmek mümkün değildir. Kemerlerin bugün belki de ayakta kalmalarının sebeplerinden biri, kemer yüzeylerindeki bu kayaç oluşumlarının kemerlere sağladığı mekanik destek olarak gösterilebilir.

Şekil 7.2

Doç. Dr. Biyolog Botanik Uzmanı Serdar Gökhan Şenol

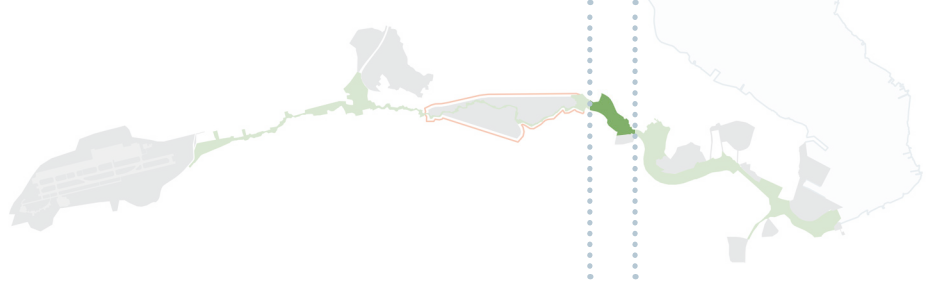
Kızılçullu Su Kemerleri (Paradiso) Çevresi Fauna Çeşitliliği

Paradiso, İzmir kent merkezi içerisinde hem doğal hem de kültürel açıdan önem arz eden değerlerden biridir. Her şeyden önce bir su yapısı olan değer, bir dere ve vadi sistemi içerisinde konumlanmaktadır. Kentin kültürel belleği ve ekosistem hizmet ihtiyacını karşılama gibi işlevleri olan değer, bu anlamda kent için vazgeçilmez ve yeri dolduramaz bir konumda yer almaktadır. Kentin tatlı su ihtiyacı, iklimlendirme, temiz hava gibi ekosistem hizmet ihtiyaçlarına destek veren alan, bu özelliği ile flora ve fauna açısından önem arz etmektedir. Dere, çay ekosisteminin hakim olduğu alanda bu bağlamda canlı türleri temsil edilmektedir. Bu ekosisteme ek olarak vadi yamaçları yine belirli ölçülerde doğal yapısını korumaktadır.

Paradiso, Kadifekale'den başlayan Şehitler Korusu ile devam eden, bir ölçüde doğal değerini de koruyan bir bölgenin ekolojik anlamda tamamlayıcı ve devamlılığını sağlama konusunda bir potansiyel taşımaktadır. Bu yapı günümüzde özellikle karayolları ile bu özelliğini tam olarak yerine getirememekle birlikte, uygun ekosistem tasarımları ile büyük oranda bir bütünlük elde etme potansiyeli taşımaktadır. Alan bu değeri yeniden kazanabilirse biyolojik çeşitlilik, biyolojik üretim ve ekosistem hizmetleri konusunda çok daha büyük değer taşıyacaktır.

Alanda hali hazırda temsil edilen biyolojik çeşitliliğe bakıldığında özellikle bitki ve kuş türleri ön plana çıkmaktadır. Dere, ağaç, çalı ve yer kuşlarının temsil edildiği alanda, ötücü kuş türleri alanda sıklıkla temsil edilen canlılardır. Çay çevresinde ak kuyruksallayan ve dağ kuyruksallayanı, kamış bülbülü ve bülbül gibi dere ve çay ekosistemlerinde görülebilen türler alanda bulunmaktadır. Çay içerisinde ve çevresindeki ağaçlarda saka, ispinoz, benekli sinekkapan, karabaşlı ötleğen, serçe ve florya gibi ötücü kuş türleri yaşamaktadır. Vadi yamaçlarında yer alan makilik alanlarda kızılısırtlı örümcekkuşu, maskeli ötleğen, küçük akgerdanlı ötleğen, kızılgerdan, akgerdanlı ötleğen ve karataş gibi türler yaşamaktadır. Vadi yamaçlarındaki açıklıklarda ve taşlık alanlarda tepeli toygar, küçük karga, karga, kumru, taş kuşu, kuyrukkakan ve kaya sıvacı gibi kuş türleri yaşamaktadır.

Biyolog Ferdi Akarsu

Konak Tüneli'nin güneybatısı ile Yeşildere Çevre Yolunun batısında kalan alan Şehitler Korusu olarak bilinmektedir. Bu bölge önemli ölçüde doğal karakterini korumakla birlikte bölgenin arazi örtüsünde yer yer yapılaşma izleri ve niteliğini yitirmiş/bakımsız stabilize yollar da bulunmaktadır. Alandaki doğal yapı bileşenlerinden makiliklerin kompozisyonuna bakıldığında önemli ölçüde menengiç türünün baskın olduğu görülmektedir. Alandaki menengiç topluluğu gerek sayıca yoğunluğu, gerekse yaşça yetişkin bireylerden oluşması bakımından alana hassasiyet ve önem kazandırmaktadır; çünkü doğada bu sayıda, yaş ve formda topluluk oluşturan menengiç türünü bir arada görmek oldukça nadirdir. Önemli oranda doğal niteliğini koruyan maki ve kaya habitatlarını içeren Şehitler Korusu, hemen karşısında yer alan askeri bölge içindeki yamaçların da yeşil dokusunu koruması nedeniyle İzmir şehir merkezindeki en önemli doğal yaşam alanlarından biri olma niteliği taşımaktadır. Alan aynı zamanda tarihi ve kültürel açıdan oldukça önemli değer taşıyan Paradiso Su Kemerleri ile ilişkili vadi sisteminde yer almaktadır.

Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarı'nın Yeşildere Çevre Yolu ile bağlantısını sağlayan Konak Tüneli ve Mustafa Kemal Atatürk Kavşaağı, kentin kuzey-güney ulaşımını sağlayan Yeşildere Çevre Yolu'na ve kentin doğusuna kolayca erişimini sağlayan Buca yönündeki Homeros Bulvarı'na bağlanmakta ve bu alan kent içi ulaşımında önemli bir konum niteliği taşımaktadır.

Ayrıca bu alanın çevre yolunun doğusunda kalan kısımda askeri alanın sınırında, Hz. İlyas (Pft. Elias) Manastırı yer almaktadır. 1846 yılına tarihlenen manastır, İzmir Bölgesinde yer alan Rum Ortodoks kiliselerinin ayakta kalan son örneklerindendir. Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluğunda olan manastırın restorasyonuna ilişkin çalışmalar sürmektedir.

Alanda Meles Çayı ıslah edilmiş olmakla birlikte; vadi ve mekân sürekliliği bakımından değerlendirildiğinde ulaşım altyapısının olumsuz etkilerine maruz kaldığı gözlenmektedir. Yarışma alanının bu kısmı yukarıda tarif edilen değer ve potansiyellerinden ötürü Şehitler Korusu, Mustafa Kemal Atatürk Kavşaağı ve Hz. İlyas Manastırı ile birlikte **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Şehitler Korusu Floristik Çeşitliliği

Şehitler korusu bölgesi kent merkezinde sıkışmış önemli doğal/ yarı doğal alanlardan biridir. Akdeniz makisinin tipik elemanlarından olan, delice zeytin *Olea europea* alanda varlığını sürdürmektedir. *Sylvestris* ve menengiç (çitlembik) *Pistacia terebinthus* çalı ve ağaçlarının karışımından oluşan bu koruluk, barındırdığı vejetasyonun ara boşluklarının fazla olması ve buna bağlı olarak Akdeniz otsu türlerine yaşama şansı vermesi açısından çok önemlidir. Koruluk içerisinde belirttiğimiz hakim 2 türün dışında ağaç ve çalı olarak;

Pyrus amygdaliformis (ahlat)-(Anıt niteliğinde), *Paliurus spina-christi* (karaçalı), *Vitex agnus-castus* (hayıt), *Sarcopoterium spinosum* (abdesbozan), *Pinus brutia* (kızılçam), *Pinus pinea* (fıstıkçamı-plantasyon), *Jasminum fruticans* (yabani yasemin) vb. taksonları görmek olasıdır. Korunun Kadifekale ye yakın olan üst kesimlerinde *Eucalyptus* sp. toplulukları mevcuttur.

Şekil 8.1

Şekil 8.2

Topluluk tamamen volkanik (andezit) anakaya üzerinde yayılışa sahiptir. Kadifekale'nin doğu yamaçlarında yer alan bu alan özellikle andezit kaya duvarları ve buna bağlı kayaç vejetasyonunun da tipik örneklerini barındırmaktadır. Volkanik kayalar masif kütleler ve sert ana kayaçlar olmaları sebebi ile yüzey parçalanmaları yavaş olup, bitkilerin tutunacakları çatlaklı ara boşluklar yaratmaları zayıftır.

Alan ve çevresinde yer alan andezit kütleler ve duvarlar üzerinde;

Ephedra campylopoda (denizüzümü), *Asparagus acutifolius* (kuşkonmaz), *Hyparrhenia hirta*, *Verbascum* sp. (sığırkuyruğu) taksonlarına rastlamak olasıdır.

Şekil 8.3

Alan içerisinde İzmir'in önemli su kaynaklarından biri mevcut olup, bu kaynak şu anda kurulan pompa istasyonu ile alandan uzaklaştırılmaktadır. Ancak, kaynağın varlığı biyolojik çeşitlilik açısından göz ardı edilmemelidir. İzmir şehir merkezi, Kadifekale çevresinden kaydı bulunan ve bugün şehir baskısı sebebi ile kaybolmuş olan otsu bir eğretili türü *Pilularia minuta* (çim eğretilisi) nin de muhtemel yayılış alanı bu koruluk ve çevresidir. Volkanik kökenli kayalar ve bu kayaçlardan oluşmuş topraklar üzerinde, mevsimsel akan sular ve doğal su kaynaklarının çevresini tercih eden bu türün "Türkiye florası"nda yer alan, dünyadaki en eski 2. Lokalite kaydı 1866 tarihli "Mares du Mont Pagus" olarak bilinmektedir. Bugün için Kadifekale çevresinde doğallığını büyük ölçüde korumuş böyle bir alanın varlığı, şehir merkezinden bilinen ve günümüzde yok olmuş pek çok türün olası varlığı adına önemlidir.

Doç. Dr. Biyolog Botanik Uzmanı Serdar Gökhan Şenol

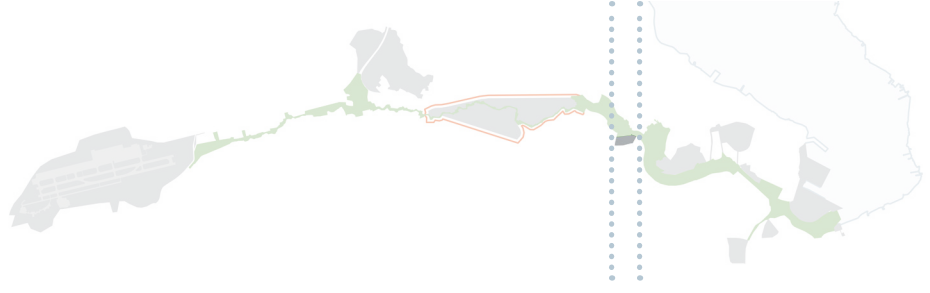
Meles Havzası akarsu, delta, orman ve maki gibi çok sayıda ekosisteme günümüzde de ev sahipliği yapmaktadır. Bu ekosistemler arasında makilikler en doğal ve bütünlüklü bir vasıfta, Şehitler Korusu'nda temsil edilmektedir. Alan geçmişte dere yatağı olan günümüzde ise yol olan dere yatağının karşı bölümündeki, su anda askeri bölge içinde kalan yamaçla aynı dokuyu taşıyan bir bütünü temsil etmekteydi. Günümüzde askeri bölge içerisinde kalan alan büyük oranda plantasyon saha olup, yer yer doğal maki ekosistemine ait bitkiler de görülebilmektedir. Şehitler Korusu ise büyük oranda doğal karakterini korumakla birlikte, alanın tabanında yer yer beton ve eskiden kalma, bakım görmemiş, stabilize tarza yakın yollar bulunmaktadır. Alandaki doğal dokuyu oluşturan makiliklerin kompozisyonuna bakıldığında, büyük oranda menengiç ağacının baskın olduğu görülmektedir. Ağaç formuna dönüşmüş olan bu menengiçler, büyük olasılıkla geçmişte bakım görmüş ve çitlembik toplama gibi kırsal kalkınma açısından önem teşkil eden faaliyetlere konu olmuş. Doğada bu sayıda, yaş ve formda topluluk oluşturan menengiç topluluğu görmek son derece zor olmakla birlikte bu özellik alana son derece büyük bir önem kazandırmaktadır. Alandaki diğer maki elemanlarına bakıldığında yine ağaç formuna dönüşmüş olan ahlut önplan çıkan diğer bir bitki türüdür. Daha küçük ve ağaççık formunda çok sayıda delice, alanın özellikle eğimi daha fazla olan yamaçlarında görülmektedir. Buna ek olarak ahlut alanda sıklıkla görülen diğer bir önemli maki elemanıdır. Alanın bu makilik bölümünde, bu habitata bağlı olarak saka, florya, benekli sinekkapan, kızıl sırtlı örümcekkuşu ve tabanda tepeli toygar gibi ötücü kuş türleri yaşam alanı bulmaktadır. Alanın eğimin fazla olduğu bölümlerinde yoğun kayalık ve taşlık sırtlar bulunmaktadır. Bu bölgeler yine bu habitata özgü kaya sıvacı, kuyrukkakan ve kara kulaklı kuyrukkakan gibi ötücü kuş türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Alanda sırtlara yakın bölgelerde doğal olmayan ökalıptus plantasyonları ve kokaraağaçlar az da olsa temsil edilmektedir. Ayrıca bu bölümde plantasyon çam ağaçları az sayıda temsil edilmektedir.

Büyük oranda doğal niteliğini koruyan maki ve kaya habitatlarını içeren Şehitler Korusu, aynı zamanda karşı yamaçtaki yeşil dokusunu büyük oranda koruyan askeri bölge, İzmir şehir merkezindeki en önemli yaşam alanlarından biridir. Alan aynı zamanda kültürel ve estetik açıdan son derece büyük değer taşıyan Paradiso Su Kemerleri ile aynı vadi sisteminde yer almakta olup, aralarında birkaç yüz metrelik mesafe bulunmaktadır. Aynı şekilde İzmir şehir merkezi yönünde Kadifekale Tepesi yine Şehitler Korusu'na yakın mesafede olup, aynı sistemin parçalarını teşkil etmektedir. Şehitler Korusu, yakın çevresindeki bu üç odak alanla birlikte çok büyük bir potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyel, insanların yaşam kalitesinin artması açısından önem taşıdığı gibi diğer varlıkların da kent içinde temsil edilmesi ve Meles Su Havzası'nın doğal karakterine yeniden dönmesi açısından da son derece büyük önem ve potansiyel taşımaktadır.

Biyolog Ferdi Akarsu

9

Çaldıran Mahallesi

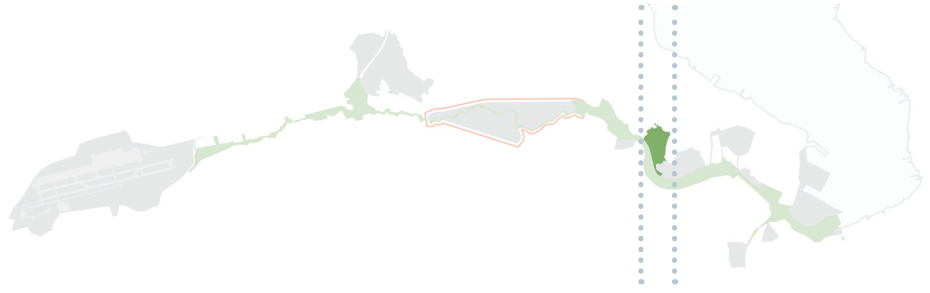

Mustafa Kemal Paşa Kavşağının kuzeydoğusunda Meles Çayı'nın doğusunda kalan engebeli bir araziye sahip ıslah parsellerinin bulunduğu bir bölgedir. Meles bu kesimde geniş bir kesitte ilerlemektedir. Mahallenin batısından İZBAN hattı geçmekte, güneyinde ise Homeros Bulvarı yer almaktadır. İZBAN Hattı ve Çaldıran Mahallesi arasında belirgin bir kot farkı bulunmakta olup; alanın kuzey yamacında yer alan Atatürk Maskı, Yeşildere Çevre Yolu'nun bu kesiminden net olarak görünmektedir. Alanda zaman zaman kısmi toprak kaymaları, kaya düşmeleri yaşanmakta olup, binaların yapı kalitesinin de düşük olduğu gözlenmektedir. Mevcut imar planında alanın bir kısmı "Ağaçlandırılacak Alan" olarak, bir kısmı ise "Özel Projesine göre düzenlenecektir" şeklinde tariflenmiştir.

Bu özelliği ve kentin ulaşım bağlantılarının kesişiminde yer alması sebebiyle **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

10

Kadifekale Jeolojik Sakıncalı Alanı (4 Numaralı Odak)

Smyrna'dan (Bayraklı-Tepekule) sonra kentin yeniden kurulduğu ve tarihte Pagos (Kadife Dağı) olarak bilinen bölge günümüzde Kadifekale olarak anılmaktadır. Kadifekale'nin güneyindeki plansız gelişen gecekondu alanı yapılan jeolojik etütler sonucunda heyelan riski taşıması nedeniyle afete maruz bölge olarak ilan edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi alanın tamamında kamulaştırma ve yıkım çalışmalarını yürütmüş, ardından bu bölgede kısmen ağaçlandırma çalışması yapmıştır.

Alanın güneyinde Yeşildere Çevre Yolu üzerinde Osmanlı döneminde yapılmış olan Vezirsuyu Su Kemerinin bir kısmı bulunmaktadır.

Kadifekale Jeolojik Sakıncalı Alanı, Kadifekale'nin algısını güçlendiren önemli bir açık alan olmasından dolayı **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Kadifekale Surları Tarihi Özellikleri

Yeni Smyrna'nın güvenliği sağlamak üzere yaklaşık 2300 yıl önce inşa edilen Kadifekale Ozan Claudinus'un dile getirdiği gibi yüzyıllar boyu İzmir'in üzerinde bir taç gibi durmakta ve ona tanıklık etmektedir. Kale, MÖ.334 yılında Anadolu'yu Pers egemenliğinden kurtaran Makedonya Kralı Büyük İskender'in isteği ile komutanları Antigonos Monophtalmos ve Lysimachos zamanında yaptırılmıştır.

Antik dönemdeki adıyla Pagos Tepesi, yani Kadifekale, kentin savunma merkezi olarak inşaasından itibaren 18. yüzyıla kadar kullanıldığı bilinmektedir. Smyrna'nın Akropolisi olan bu tepenin aynı zamanda kentin kutsal alanı olarak kullanılmış olabileceği ele geçirilen tanrılar için adanmış birçok obje nedeniyle düşünülmektedir. Ayrıca şehir suru ile birlikte ele alınan Kadifekale'deki iç kale suru son yıllarda yapılan kazı çalışmaları ile kısmen ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 10.1

Kadifekale'de ele geçirilen az sayıdaki sikke buluntusundan yola çıkarak Geç Roma Dönemi'nde, MS 3. yüzyılda, yapılan onarımlardan sonra akropol surlarının yine en geç 7. yüzyıla kadar kullanıldığı ve bu yüzyılın ilk yarısında kale ve kent surunun Arap saldırılarına karşı yeniden gözden geçirildiği sanılmaktadır. 1204'de 4. kez yola çıkan Haçlılar Kudüs'e gitmek yerine İstanbul'a yönelerek kenti ele geçirip yağmalamaları sürecinde Batı Anadolu'da yaşayan ve Bizans Devleti'ni ayakta tutmaya çalışan Theodoros I. Laskaris, Smyrna'nın en önemli ticaret ve askeri limanı ile tersanesi haline geldiği ve Bu süreçte Kadifekale'nin de esaslı bir onarımdan geçirildiği anlaşılmıştır.

1300 civarında bütün Anadolu Türklerin eline geçtiğinde İzmir'in Kadifekalesi de Aydınolu Mehmet Bey'in eline geçmiştir. Bu tarihten itibaren daha çok İzmir'in Türk sakinlerinin mekânı olmuştur. Kale Roma döneminden sonra Ortaçağda Timur orduları tarafından 1402'de tahrip edilmiş, bunu İzmir'deki 1668 yılında gerçekleşen deprem izlemiştir. Kaleden günümüze pek az kalıntı gelebilmiştir. Sadece kalenin batısındaki beş kule ile güneyindeki duvarlarından bir bölümü ayakta duran kalenin bunun dışında kalan doğu ve kuzey kısımları tamamen yıkılmıştır. Kalenin çevresini kıvrımlarla düzensiz olarak çevreleyen surların en uzun noktası 620 m. ve en geniş noktası yaklaşık 200 m. olmak üzere 85 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.

Şekil 10.2

Ayakta kalan surların restorasyonu, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiş olup, 2014 yılında tamamlanmıştır. Kadifekale 2300 yıldır olduğu gibi günümüzde de "İzmir'in Tacı" niteliğini korumaktadır.

Şekil 10.3

Şekil 10.2 Kadifekale Surları

Şekil 10.3 İzmir'in Tacı: Kadifekale

Referanslar

Akın Ersoy, "Eski Çağ'da Kadifekale, DEÜ Edebiyat Fakültesi, 3. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler 5-7 Nisan 2018 ss 253- 266

İzmir Kent Ansiklopedisi, Mimarlık 1 Kadifekale Maddesi ss 83-87

Rauf Beyru, 19. Yüzyılda İzmir Kenti, Literatür Yayınevi, 2011

Kale surları içerisinde Kadifekale Mescidi ve Kadifekale Sarnıcı günümüze kadar varlıklarını korumuştur.

Şekil 10.4

Kale Cami (Kadifekale Mescidi)

Fethedilen kalelere inşa edilen ibadethane geleneğinin bir örneği olarak değerlendirilebilecek Kadifekale Cami'nin yapılan araştırmalarda elde edilen en önemli görsel belge Fransız Fotoğrafçılar Rubellin'in Oğulları Fotoğraf Stüdyosu, Mescidi güneybatı yönünden gösteren 1880'lerde çekilmiş bir fotoğraftır.

Şekil 10.5

İzmir ile ilgili yazılı kaynaklardan biri olan; M. Kütükoğlu' nun, "XV. ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı" adlı eserde Yukarı Kale Camii adında bir yapıdan bahsedilmektedir. Ayrıca Evliya Çelebi, yapı ile ilgili H'708 / M.1308–9 tarihini vererek yaptırının İzmir Kadısı olduğunu belirtmekte, hatta kadının adını "Ahmed oğlu İlyas" olarak vermektedir. Tapu Tahrir Defteri, Evkaf Defteri ve Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler aynı doğrultudadır. Caminin Kadifekale'de 14. yy. başlarında inşa edilmiş ilk cami olduğu söylenebilmektedir. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarında temel duvarı izleri ve kısmen duvar izleri ile kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda İzmir'in ilk camisi olarak nitelendirilebilecek Kale Cami'si restorasyon çalışmaları sürdürülmektedir.

Şekil 10.6

Kadifekale Sarıncı

Kenti ziyaret eden pek çok seyyahın ve araştırmacının söz ettiği Kadifekale'deki sarıncı, İzmir'in günümüze ulaşan su yapılarının az sayıda olduğu antik dönem İzmir'inde su mühendisliği hakkında elde edilecek bilgiler ve dönemin arkeolojisi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. 20 adet dörtgen planlı fil ayak ve 15 payanda (yarım ayak) tarafından taşınan kemerli ve tonozlu üst örtüye sahip sarıncı, andezit ana kayaya oyularak inşa edilmiştir. Beden duvarlarındaki malzeme ve teknik ve eski kaynak verileri sarıncın, 1221/1222-1254'de İzmir'de hüküm sürmüş kenti gerek askeri gerekse kamu yapıları kapsamında yoğun imar faaliyetlerinde bulunan Laskarid Hanedan'ından John III. Doukas Vatatzes döneminde yapıldığını ortaya koymuştur.

Şekil 10.6 Restorasyon öncesi mescid

Referanslar

Bozkurt Ersoy-Akın Ersoy-Harun Ürer, "İzmir'in Türk Dönemine Ait İlk Dini Yapısı: Kadifekale Mescidi", XVI. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, 18-20 Ekim 2012-Cilt 1, Sivas 2014, s. 391-403.

Sarnıçın restorasyon çalışmaları sürmektedir.

Uzman Sanat Tarihçisi Ayşegül Güngören, Y. Mimar Tutku Aytürk

Vezirsuyu Su Kemerı

Şekil 10.7

Bugün şehrin ana arterlerinden Yeşildere yolu üzerinde bulunan Vezirsuyu Su Kemerı, bilgisini İngiliz Konsolosu Rycaut'tan alan F.V.J. Arundell'n aktarımıyla Vezir Ahmet Paşa tarafından 1674 yılında yaptırılmıştır.^{10.1} Kemerin banisi, Vezir Ahmet Paşa, Köprülü Mehmet Paşa'nın oğlu Fazıl Ahmet paşadır. ^{10.2}

^{10.1} Ersoy A., Alatepeli S. " İzmir'de Eski Su Kemerleri ve Su Yolları"İzmir Dergisi 166 <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/59-35inci-sayi/166-izmir-de-eski-su-kemerleri-ve-su-yollari>

^{10.2} Aktepe, Münir, "İzmir Suları hakkında Bir Araştırma", Tarih Dergisi, sayı:30, İstanbul 1976. S.137

Dönemin koşulları içinde ihtiyaç duyulan su gereksinimi sorununa esaslı bir çözüm olarak; pek çok su kaynağını tek bir kolda toplama amacı ile inşaa edildiği düşünülmektedir. İzmir için 17. yüzyılda su açısından en önemli gelişmelerden biri olan bu hat, on eski çeşmenin onarılarak tekrar yaşatılmasını ve 73 yeni çeşmenin yapılmasına vesile olmuştur. Vezirhan gibi pek çok yapının suya kavuşmasını sağladığı günümüze ulaşan bilgiler arasındadır. Söz konusu çeşmeler ve vakfiye kayıtları Münir Aktepe tarafından detaylı olarak kayıt altına alınmıştır.^{10.3} Böylece konutların su ihtiyacının çeşmeler aracılığıyla karşılandığı bu dönemde çok daha fazla sayıda çeşmeye ulaştırılan bu sistem ile konutların su ihtiyacı daha az zahmetli hale getirilmiştir.

Şekil 10.8

Vezirsuyu Su Kemer'i'nin kaynağı Weber tarafından Osmanağa Suyu olarak gösterilmiştir.^{10.4} Öziş ise kaynağın Şirinyer Tren İstasyonu yakınlarındaki bir pınar olduğunu iletmiştir. Vezirsuyu'na ait suyolunun vadinin kuzeyine ulaştıktan sonra deniz seviyesinden yaklaşık 45 m yükseklikte kuzeydoğuya yönelerek, Kadifekale'nin güneydoğu yamacını takip ederek Ballıkuyu ile Kubilay Mahalleleri arasındaki bir noktaya ulaştığı düşünülmektedir. Yeşildere'yi ortalama 45 m. seviyesinde, yaklaşık 175 m uzunluğunda bir su kemeri ile geçen kemer^{10.5}; diğer Roma dönemine ait kemerlerden farklı olarak sivri kemerli bir düzene sahiptir.

Şekil 10.8 Vezirsuyu Su Kemer (1890)

Referanslar

^{10.3} Aktepe, Münir, "İzmir Suları hakkında Bir Araştırma", Tarih Dergisi, sayı:30, İstanbul 1976. S.138-139

^{10.4} Weber G. "İzmir'in Suyolları" Kent Kitaplığı 73. S.45-48

^{10.5} Ersoy A., Alatepli S. "İzmir'de Eski Su Kemerleri ve Su Yolları" İzmir Dergisi 166

Vezirsuyu su kemeri yaklaşık 163 m'lik bir uzunluk ve ortalama 3.37 m'lik genişliğe sahiptir. Yapının beden kısmı kaba taştan, sivri kemerleri tuğladan yapılmış, kemer aralarında tuğladan hafifletme kemerleri kullanılmıştır. Kemerin orta-güney kısmı 1930 yılı kışında Meles Çayı'nın taşması dolayısıyla gerçekleşen sel baskını sırasında çökmüştür.^{10.6}

Su kemeri günümüzde, Kadifekale (kuzey) ve Meles-Trenyolu (güney) olmak üzere iki parça halinde ayaktaadır. Kemerin bulunduğu alanda Meles Çayı yaklaşık 250 metre boyunca kapalı kesit halinde ilerlediğinden, Vezirsuyu Su Kemer ve Meles Çayı'nın ilişkisi kesilmiş durumdadır.

Şekil 10.9

1930 yılındaki çökmenin ardından günümüze kadar korunan Vezirsuyu Su Kemer, derz boşalmaları nedeniyle yaşanan malzeme kayıpları sonucu 2019 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından koruma ağı ile güvenlik altına alınmıştır. Yapının kapsamlı restorasyonu kapsamında rölöve çalışmaları tamamlanmış olup, restorasyon projesi hazırlanması İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2020 programında yer almaktadır.

Uzman Sanat Tarihçisi Ayşegül Güngören, Y. Mimar Tutku Aytürk

^{10.6} Cadoux (1938), Ancient Smyrna: A History of the City from the Earliest Times to 324 A.D.

Kadifekale ve Yeşildere Kentsel Yenileme Projesi

İzmir’de ilk gecekondu tarihi Kadifekale’nin yer aldığı volkanik kütlenin yamaçlarında belirmiştir. Kadifekale’nin kuzey yamaçları ile Meles Çayı vadi tabanından başlayarak batı yamaçları, 1950 ve 1960 yılları arasında gecekondu ile kaplanmaya başlamıştır. Bu ilk gecekondulaşma döneminde Altındağ köyü ile Kadifekale arasında kalan, Bornova ovasına bakan tepelik arazideki Samantepe, Ferahlı, İstiklal, Boğaziçi ve Gültepe mahalleleri ile Meles Çayı vadisinin güneye açılan kesimindeki Ballıkuyu, Gürçeşme, 1. Kadriye ve 2. Kadriye mahalleleri gecekondu ile dolmaya başlamıştır. Hazine mülkiyetinin varlığı ve bu alanların kent merkezine yakınlığı gecekonduların özellikle bu bölgede yoğunlaşmasının ana sebepleridir. Bir taraftan Halkapınar, Bayraklı doğrultusunda ortaya çıkan sanayi alanlarının Tepecik yönünde gelişmesi, diğer taraftan ise kırsal alanlarla ve tarımla bağlantıyı sağlayan demiryolu ve karayolu bağlantılarının yakınlığı tarihi Kadifekale’nin çevresini gecekondu için tercih edilir kılmıştır. 1960-1975 döneminde Kadifekale’nin batı ve güneybatı yamaçları üzerinde Yeşilyurt, Cennetoğlu, Vezirağa ve Bozyaka mahalleleri kurulmuştur. Meles Çayı boyunca deri mamulleri işleyen sanayiinin büyümesi ve gelişmesi bölgedeki gecekondulaşmayı desteklemektedir. Bu dönemde kent merkezi çeperinde yayılmaya devam eden gecekondu, 1975-1985 yılları arasında İzmir’in çeşitli bölgelerine sıçramalar yaparak, daha önceki dönemlere oranla çok daha geniş alanlar kaplayarak yayılmıştır.

İzmir gecekondualarında yaşayanların geldikleri illere göre dağılımı karışık bir yapı sergilemektedir. İl içi ve komşu illerden gelenler kadar Doğu illerinden, Elazığ, Sivas, Tokat, Kars ve Konya’dan gelenler belirli bir ağırlık taşımaktadır. Coğrafi olarak da Mardin’e benzeyen Kadifekale bölgesinde ise Mardinliler çoğunluktadır.

Şekil 10.10

Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi ile yeniden gecekondulaşmanın önlenmesine yönelik 1966 yılında 775 sayılı Gecekondulaşma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla gecekondulaşma alanlarında, teknik ve sosyal altyapının iyileştirilmesi, yanı sıra İmar ve İskan Bakanlığı denetiminde imar ve ıslah planlarının yapılması amaçlanmıştır.

İzmir özelinde göç hareketinin en yoğun olduğu dönem 1975 ve 1980 yılları arası olduğu için, İzmir'deki gecekondu alanları genellikle 775 sayılı Gecekondu Kanunu kapsamında değil sırasıyla 1983 ve 1984 yıllarında çıkarılan 2805 ve 2981 sayılı imar affı kanunları kapsamında meşruiyet kazanmış ve ıslah imar planlarıyla yapılı çevre iyileştirilmeye çalışılmıştır.

Tarihi Kadifekale'nin çevresindeki gecekondu mahallelerindeki süreç ise İzmir'deki diğer gecekondu mahallelerinden farklı yaşanmıştır. Bu bölge, 1962 ve 2005 yılları arasındaki farklı tarihlerde ilgili Bakanlıkça hazırlanarak onaylanan sekiz adet jeolojik etüt raporu doğrultusunda jeolojik sakıncalı alan olarak belirlenmiş; alan 1978, 1982, 1998 ve 2003 tarihlerinde dört farklı Bakanlar Kurulu Kararıyla Afete Maruz Bölge ilan edilmiştir. Bu nedenle bölgedeki gecekondu alanlarında mülkiyet yapısı, arazi ve bina sahipliği diğer gecekondu alanlarından daha karmaşık yapıdadır. Tapusu ve tapu tahsis belgesi olan gecekondu sahipleri olduğu gibi Afete Maruz Bölge ilanlarıyla tahsis belgeleri geçersiz sayılmış ve tapu sahibi olmayanlar da vardır. Bu karmaşık yapı sağlıklılaştırma ve iyileştirme yönündeki ıslah ve imar düzenlemelerini de etkilemiş ve yaşam kalitesi tarihi Kadifekale çevresinde giderek düşmüştür. İzmir Büyükşehir Belediyesi 2005 tarihinde tarihi Kadifekale'nin güney ve güneybatısındaki söz konusu Afete Maruz Bölgedeki Kadifekale, Yeşildere ve Gürçeşme mahallelerinde, toplam 46 hektarlık alanda, Kentsel Yenileme Projesi'ne başlamıştır. Proje kapsamına üç mahallede, sırasıyla, 1968, 153 ve 120 yapı alınmıştır. İlk olarak proje alanında yaşayan hane halkının fiziksel, ekonomik ve sosyal durum araştırmaları yapılmış ve iletişim organizasyonunu sağlamak amacıyla 19.06.2006'da İletişim Tanıtım Merkezi kurulmuştur. Proje bu merkezde anlatılmaya başlanmış, 2006 ve 2007 yıllarında proje tanıtım toplantıları da yapılmıştır. 20.000 nüfusun barındığı alanda yaklaşık 3.300 hak sahibi bulunmaktadır. Büyükşehir Belediyesi hak sahiplerine nakdi ve ayni olmak üzere iki farklı öneride bulunmuştur:

- 1) Kamulaştırma bedelini ödemek (nakdi),
- 2) Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından inşa edilecek Uzundere Toplu Konut Alanında mülk sahibi olmak.

Birinci yolu tercih eden hak sahipleri arasında kamulaştırma bedeli konusunda anlaşma sağlanamayanlar ile anlaşma mahkeme yolu ile çözümlenmektedir.

Proje alanında Belediye yöneticileri, Kentsel Dönüşüm ve Yeni Yerleşmeler Şube Müdürlüğü ile irtibat bürosu çalışanları, sadece hak sahipleri ile değil, tüm mahalle sakinleriyle bire bir görüşerek yıkım ve tasfiye işlemleri dahil her konuda uzlaşma yolunu aramıştır. Kentsel Yenileme Projesi, Afete Maruz Bölge'yi afet yaşanmadan boşaltmayı amaçladığı için hem kamuoyunda hem de alanda görece daha kolay kabul görmüştür.

19.07.2008’de Uzundere Toplu Konutları için kura çekimi gerçekleştirilmiş ve anahtar teslimi 21.04.2010 tarihinde yapılmıştır. Heyelan riski yüksek bu bölgede yaşayan nüfusun büyük bölümü Uzundere TOKİ Konutları’na taşınmıştır. Bölgede ağaçlandırma çalışmaları 29.04.2011 tarihinde başlamış ve 42 hektar büyüklüğündeki alanın tamamı proje kapsamında ağaçlandırılmış ve 20.000 ağaç dikilmiştir.

Kadifekale ve Heyelan Bölgesi

Önceki Çalışmalar

Kadifekale ve çevresi ile ilgili olarak 1950 yılından bu yana araştırmalar sürmektedir. Geçmişten günümüze değin yapılan çalışmalara ilişkin bilgiler aşağıda kısaca özetlenmiştir. İlk araştırmalar Taşdemiroğlu (1959) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Melez çayı vadisinin batı yamacının çukur olduğunu ve birinci dereceden deprem bölgesinde bulunduğu vurgulanmış ve bölgenin litolojisi, su durumu ve Melez çayı civarında oluşmuş ve oluşması muhtemel heyelan alanları hakkında bilgi vermiştir. 1959 yılına ait ve imar planına esas olması amaçlanmış bir jeolojik etüt raporunda Melez Çayı’nın doğusundaki Ferahlı, Gürçeşme ve İstikbal semtlerinin yer aldığı alanlarda eskiden oluşmuş heyelanlar ve heyelana olma olasılığı yüksek yamaçları içeren sahalara göz önünde tutularak, geniş bir bölge “heyelan alanı” olarak ilan edilmiştir. 1962 yılında ise yine Taşdemiroğlu tarafından, Melez çayı vadisinin batı yamacında gözlenen heyelanların, aşırı eğimli olduğu, alanda Miyosen yaşlı marnlar ve andezitler üzerinde kalın yamaç molozlarının gözlendiği vurgulanmıştır. Söz konusu heyelanlı bölgelerin yeşil alan olarak bırakılmasını önermiştir.

Akartuna (1962), İzmir civarında yapmış olduğu çalışmalarda Kadifekale'de gözlenen lavların ojit-biyotit-andezit olduğunu belirterek, bu andezitlerin Miyose'nin alt seviyelerine ait marnları kestiğini ve yine Miyose'nin üst seviyeleriyle örtüldüğünü belirtmiştir.

Özgenç (1975), İzmir Vezirağa - İmarye mahallelerinde gözlenen heyelanlarla ilgili raporunda, aşırı miktardaki suyun etkisiyle çamur haline dönüşen örtünün killer üzerinde kayarak aktığını ve toprak akmasının tümüyle durdurulmasının büyük bir mali yük getireceğini belirterek bölgenin aşamalı olarak boşaltılmasını ve yeşil saha oluşturulması gerektiğine değinir.

Özaslan (1978), Kadifekale eteklerini oluşturan kayaçların egemen olarak volkanik olduğunu, atmosferik koşullar, yerüstü suları, yeraltısuları ve kanalizasyon suları etkisiyle oluşan gevşek malzemenin sağlam ana kaya üzerinde kaydığını belirterek kitle hareketini oluşturan ve hızlandıran faktörlere değinmiştir.

Vural ve diğ. (1980), Karayolları Yeşildere heyelanı ön etüd raporu ve heyelan sondaj raporunda, tektonik hareketlerin etkisiyle andezit, tüf ve aglomeraların faylı ve çatlaklı bir yapı kazandığına vurgu yapılmıştır. Yerüstü suyu, kanalizasyon, Kadifekale su deposundan kaçan suların (65 ton/gün) ve depremlerin heyelanlara neden olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu çalışmada kitle hareketlerinin yersel olduğu ve meskenlerdeki tahribatın daha ziyade temellerin iyi dizayn edilmemesinden ileri geldiğini ifade etmişlerdir.

Tarkan ve diğ (1981), tarafında yapılan çalışmada, 1976'da ilk belirtileri görülen ve 1981 'de hazırlanan Kadifekale - Altay mahallesi heyelanı ile ilgili arazi gözlemleri ve jeofizik çalışmaları sonunda, heyelanların andezitik aglomeraların ayrılmış olan 8 m'lik bir bölümünde oluştuğunu ve bunun altında 2-3 m'lerde suya doymuş kayaçların olduğuna vurgu yapmışlardır.

Eranıl (1982) tarafında ise, inceleme alanı ve çevresinde, Neojen yaşlı gölsel ortamda oluşan, killi kireçtaşları, marnlar ve killer ile bu devrede etken volkanik faaliyetlerin ürünü olan tüf, andezit ve aglomeradan oluştuğunu belirterek çok çatlaklı olan bu kayaların kimyasal bileşimleri ve çatlaklarda biriken suların etkisiyle kolayca ayrıştığını belirtmiştir. Ayrıca, bu ayrışmanın yer yer 10-15 m kalınlığa ulaştığına vurgu yapılmıştır. Araştırmacı, Kadifekale-Altay mahallesindeki kaymayı aşırı yağışa, su borularında yer alan sızıntıya ve yerçekimine, Yeşildere'deki heyelanı ise çatlaklardaki sulara ve aşırı yüklemeye bağlamıştır.

Timarcı (1984), Kadifekale ve çevresinde yapmış olduğu çalışmada bölgedeki kitle hareketlerinin oluşum nedenlerini, fazla yağışlar, düzensiz kentleşme, altyapı yetersizliği, yamaçlarda topuk

kısımlarının oyulması, ta kısımlarına aşırı yük konulması, fazla eğimli yamaçların enine kesilmesi ve şevlere yeterli eğimin verilmemesinden kaynaklandığına vurgu yapmıştır.

Türk (1987), İnceleme alanında da yüzlek veren İzmir andezitleri üzerinde yaptığı çalışmalarda, andezitlerin jeoteknik özelliklerini irdelenmiştir. Yaptığı deneylerde önce andezitleri renklerine göre ikiye ayırmış ve her andezit tipinden değişik derecede ayrılmış numuneler olarak deneylere tabi tutmuş ve andezitlerdeki ayrışma derecesinin jeoteknik özelliklerini etkilediğini saptamıştır.

2001 yılında DEÜ, Mühendislik Fakültesi tarafından Yeşildere heyelan alanı ile ilgili bir dizi mühendislik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, heyelan alanın kayma dairesi ve heyelanı etkilen faktörler detaylı olarak irdelenmiştir. 2013 yılında ise aynı üniversite tarafından heyelan problemlerinin çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur. 2017 yılında ise DEÜ, Mühendislik Fakültesi tarafından Kadifekale ve Yeşildere heyelan alanlarında şev hareketlerinin izlenmesi ve stabilitenin sağlanmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi projesi hazırlanmıştır.

Yapılan incelemelerde, geçmişten günümüze yapılan uyarıların az bir kısmının dikkate alındığı, heyelan alanın ta kısımlarında gece kondu tipi konut üretiminin önüne geçilemediği, alanda isale hatlarındaki kaçakların görüldüğü ve şev hareketlerinin günümüze kadar artarak devam ettiği görülmektedir.

Heyelana Sebep Olan Faktörler

Jeolojik Özellikler: Yöredeki andezitler çatlaklı kaya akiferi özelliğindedir. Bu nedenle, buradan sızan sular bu birim altında yer alan az geçirimli aglomera birimini ayrıştırmıştır. Bunun sonucunda birimde killeşmeler oluşmuş, yer yer moloz görünümü kazanmıştır. Birim suya doygun hale gelmiş ve güncel olarak akmaya devam etmektedir. Aglomera biriminin tabanında yer alan marn ise geçirimsiz bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla bu birim üzerinde yer alan aglomeralar daha kolay bir şekilde kaymaya devam etmektedir. Marn biriminin içerisinde de kaymalar sürmektedir.

Hidrojeolojik Koşullar: Yörede yerüstü ve yeraltı suları kaymayı hızlandırmaktadır. Özellikle neojen zeminlerin suya doygun olması, aglomera gibi kayaları kolayca ayrıştırmaları sonucu kayma hızlanmıştır. İnceleme alanındaki kırık ve çatlaklı andezitler genellikle yüksek eğimli olduğundan yeraltı akaçlamasında dikey akaçlama egemendir. Ancak yeraltına süzülen sular aglomera ve marn birimlerine ulaşınca bu iki birimin dokanağı boyunca kaynaklar şeklinde ortaya çıkmış ve iki birimin kaymasını hızlandırmıştır.

Yamaçların aşırı yüklenmesi: Çalışma alanında sürekli yağışlar ve heyelan alanının üst kotlarında andezit birimleri üzerinde plansız yerleşim nedeniyle oluşan sızıntılar, mezarlık alanındaki sudaki kayıp ve kaçaklar yeraltı suyu düzeyi ile kohezyon ve içsel sürtünme açısının değişmesine, taneler arasında boşluk suyu basıncının oluşmasına etki ederek yamaçların duraysızlığına sebep olmaktadır. Yöredeki düzensiz yapılaşmadan kaynaklar ve Hava Şehitliğindeki su kaçakları heyelanın hızlanmasını sağlamıştır.

Yamaç Eğiminin değişmesi: İnceleme sahası tektonik açıdan da önemli bir alanda yer alır. Bölgesel boyutta oluşabilecek titreşimler araştırma sahasının yamaç eğimini değiştirebilmektedir. Yöre basamaklı bir yapı kazanmıştır.

Çalışma alanında gözlenen kitle hareketlerinin çoğunun çatlaklı andezit, ayrıışmış aglomera, tuf gibi volkanik kayaların içinde oluşmuştur. Bu alanda yer alan heyelanların hareket hızlarında yağışın, şehitlikteki su kaçakları, kanalizasyon sızıntılarının ve çarpık yerleşmenin rol büyüktür. Ayrıca tektonik açıdan da önemli bir önem taşıyan bu yerlerde kuvvetli yer sarsıntıları da heyelan hareketimde önemli rol oynamaktadır.

Özet ve Önemi

Helenistik ve Roma Dönemi Kentinin Akropolü. M.Ö. 334 te Pagos dağı eteklerinde bir tepe üzerinde bulunan kale Anadolu'yu Pers egemenliğinden kurtaran Makedonya Kralı Büyük İskender'in isteği ile yapılmıştır. Bugün Kadifekale olarak adlandırılan Pogos dağının adının antik kaynaklarca Grekçe 'de 'Tepe' anlamına gelmektedir. Bu alt alan, Smyrna dışında kentin yeniden kurulduğu tarihte Pagos (Kadife Dağı) olarak bilinen bölgedir. Kente hakim olan Kadifekale Meles Çayı'nın batısında bir taç gibi konumlanarak kent silüetinde göze çarpmaktadır. Kale içindeki sarnıçlar en önemli su yapılarıdır. Roma Döneminde yapılar Bizans Çağı'nda yenilenerek kullanıldığı sanılan bu yapıların önemi Smyrna'nın su şebekesinin merkezini oluşturmasından, antik kentin can damarı olmasından ileri gelmektedir. Sarnıcın 2653 m³'e kadar su depolama kapasitesine sahip olduğu ve yaklaşık 15.000 kişinin su ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Kadifekale ve çevresinde yaygın olarak Neojen tortullar ve volkanik kayalar yüzlek vermektedir. Neojen yaşlı birimler marn birimiyle başlamakta olup tuf, aglomera ve andezit birimleriyle sona ermektedir. Andezit birimi, alanın topoğrafyanın daha yüksek olan kısımlarda ilksel konumundadır. Kadifekale ve çevresinde aktif heyelan sahaları bulunmaktadır. Alandaki heyelanlar akma şeklinde meydana gelmiştir.

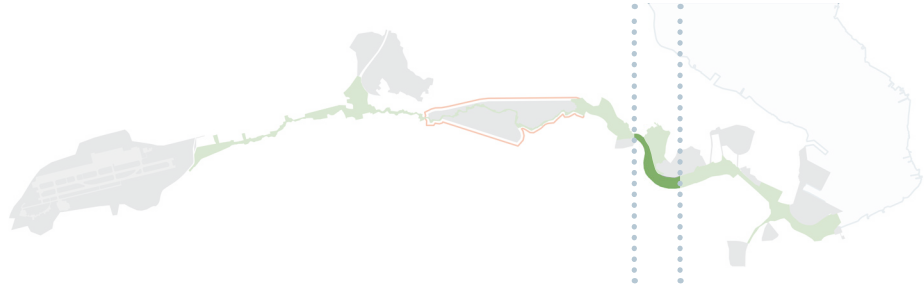
Alandaki yapılarda oluşan çatlaklar, yüzeydeki kaymalar, çökmeler, kabarmalar ve drenaj sistemindeki ani değişimler, ağaçların düşeyden sapması, yolların ve duvarların kayması gibi belirtiler heyelan oluşumunun en belirgin özellikleridir. Konak Anadolu Lisesinin batısında ve kuzeybatısında yer alan heyelan başlangıç yani taç kısmında gerilme çatlakları ve kayma aynası belirgin bir şekilde görülmektedir. Buradaki heyelanın oluşumunda doğal ve yapay etkenler önemli rol oynamıştır.

Kent merkezine yakınlığı, karayolu ve demiryolu ağına erişiminin kolaylığı ve alanın önemli ölçüde hazine mülkiyetinde olması nedeniyle; kente göç yolu ile gelen nüfus tarafından plansız olarak geliştirilen gecekondu yerleşim dokusu alanın eteklerinde yayılım göstermektedir. Kadifekale'nin güneyindeki plansız gelişen gecekondu alanı heyelan sahaları üzerinde yayılmıştır. Alanda yapılan jeolojik ve jeoteknik etütler sonucunda alanın heyelan riski taşıması nedeniyle günümüzde afete maruz bölge olarak ilan edilmiştir. Bu alanda önemli ölçüde ağaçlandırma çalışması yapılmıştır. Alanda Yeşildere'ye yakın kesimlerde çatlaklı birimlerden yüzeye çıkan düşük debili su kaynaklar bulunmaktadır.

Prof. Dr. Jeoloji Müh.Alper Baba

11

Yeşildere Eski Tabakhane Bölgesi (5 Numaralı Odak)

Meles Çayı Vezirsuyu Kemerî'nin bulunduğu bu kesimde yaklaşık 250 metrelik mesafede kapalı bir beton kesit içerisinde ilerlemektedir. Çayın doğusunda ve güneyinde düzensiz yapı dokusu, batısında ise şu anda boşaltılmış olan eski tabakhane bölgesi bulunmaktadır.

Bu alanda günümüzde Kurban Bayramı öncesinde kurban pazarları, bayram boyunca kesim alanları, yıl boyunca da muhtelif zamanlarda bit pazarları kurulmaktadır. Mevcut imar planında "Turizm Amaçlı Toplu İşyeri Küçük Sanayi Sitesi" ve "Park" kullanım kararı bulunan bu alan içinde çok sayıda şahıs mülkiyeti de yer almaktadır.

Yeşildere Eski Tabakhane Bölgesi yoğun kentsel doku içerisinde önemli bir boşluk oluşturması, kentsel bütünleşme ve gelişme senaryoları sunmaya olanak vermesi ve Meles Çayı ile olan güçlü mekânsal ilişkisi nedeniyle **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Yeşildere Eski Tabakhane Bölgesi

Kadifekale eteklerinde büyük bir kavis çizen Meles Çayı'nın debisinin oldukça yavaşladığı bu bölge, İzmir'in ilk gecekondulaşan bölgelerinden biridir. 1949-1950 yılları arasında oluşan "Kançeşme" (daha sonra "Kanlı Çeşme", günümüzde ise Lale Mahallesi) olarak bilinen ilk gecekondu mahallesi, İzmir'in kentleşme tarihi açısından önemli bir bölgedir.

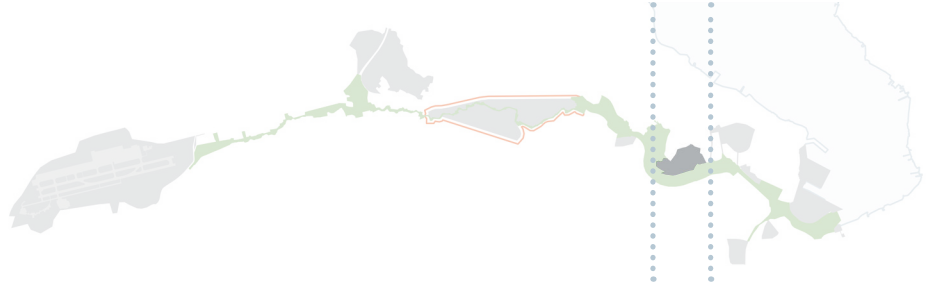
Bu bölgede daha sonraki yıllarda oluşmaya başlayan deri sanayinin ve tabakhanelerin Meles Çayı'nı kirlettikleri ve çevreye zararlı etkileri olduğu gerekçesi ile 1973 yılında onanan İzmir Metropolitan Alan Nazım İmar Planı kapsamında Menemen Maltepe'de yapılan Dericiler Organize Sanayi Bölgesi'ne taşınması ve bu alanın Ticaret Merkezi'ne dönüşmesi öngörülmüştür. Yeni ticaret merkezi olması öngörülen bu alanı kentin kuzey-güney doğrultulu ana ulaşım arterine bağlamak üzere 1985 yılında Yeşildere Yolu (günümüzde Yeşildere Caddesi) açılmıştır.

1993 yılında deri sanayinin Menemen Maltepe'de yapılan Dericiler Organize Sanayi Bölgesi'ne taşınmasının ardından 2000'li yılların başında Yeşildere'de tabakhane ve deri işleme fabrikası olarak çalışan 156 bina kamulaştırılarak yıkılmıştır. Ardından, taşıdığı heyelan riski nedeniyle 1978 yılında çıkan Bakanlar Kurulu kararı ile "Afete Maruz Bölge" ilan edilen Gürçeşme yamaçlarındaki Lale Mahallesi'nde de birçok yapı kamulaştırılarak 2007 yılında yıkılmıştır. Ancak günümüzde bölgede hala kamulaştırılmayı ve yıkılmayı bekleyen özel şahıs mülkiyetleri bulunmaktadır.

Aziziye Parkı'nın güneyinde Yeşildere Caddesi ile Meles Çayı arasında yer alan henüz düzenlenmemiş bu yıkıntı bölgesi, günümüzde Kurban Bayramı öncesinde kurulan kurban pazarlarına ve bayram boyunca da kesim alanlarına, yıl boyunca da muhtelif zamanlarda kurulan geçici bitpazarlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Mevcut imar planında "Turizm Amaçlı Toplu İşyeri Küçük Sanayi Sitesi" ve "Park" kullanım kararı bulunan bu alan içerisinde çok sayıda şahıs mülkiyeti de yer almaktadır. Eski tabakhane bölgesinin yoğun kentsel dokusu içerisinde önemli bir boşluk oluşturmaması, yaya erişiminin sorunlu olduğu Yeşildere Caddesi üzerinde nadir bulunan ve vadinin karşı tarafındaki Ballıkuyu semtine erişimi sağlayan mevcut yaya üst geçidinin varlığı, genişlik ve derinlik açısından Meles Çayı kenarında konumlanan az sayıdaki kamusal alanlardan biri oluşu ve Meles Çayı ile olan güçlü mekânsal ilişkisi bakımından odak alan olarak ele alınacaktır.

Prof. Dr. Mimar Deniz Güner

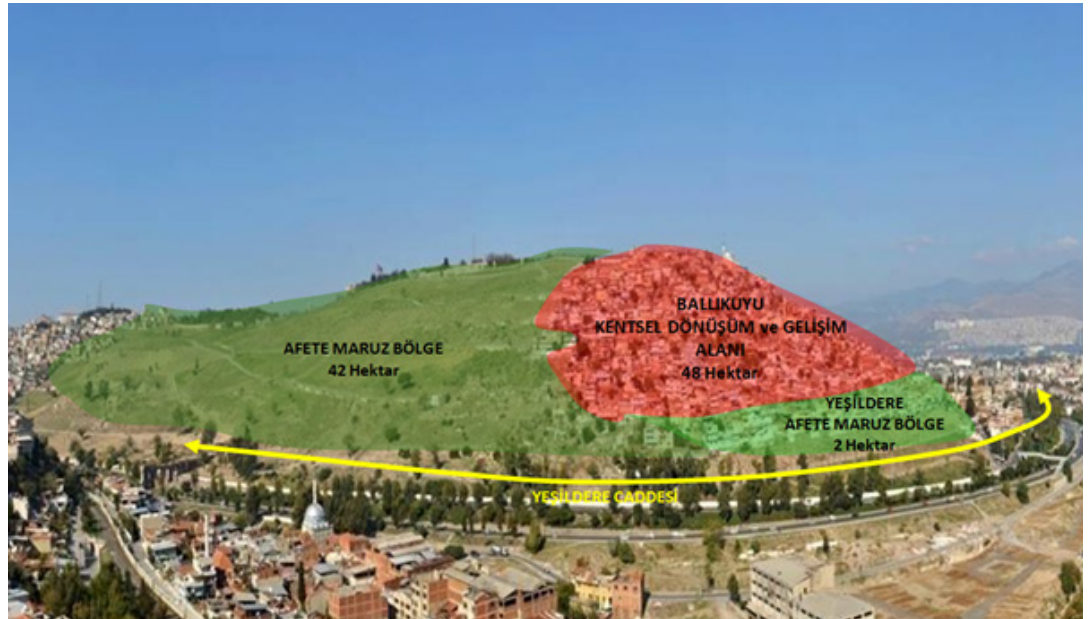

Bu alan kente göçle gelen nüfusun plansız olarak yer seçtiği gecekondu alanlarındandır. Kentsel yaşam kalitesinin sağlanması amacıyla bu alan Kentsel Dönüşüm Alanı olarak ilan edilmiştir.

Ballıkuyu kentsel dönüşüm alanı gelecek kentleşme senaryolarına ilişkin fikirlerin geliştirilmesi beklenen bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

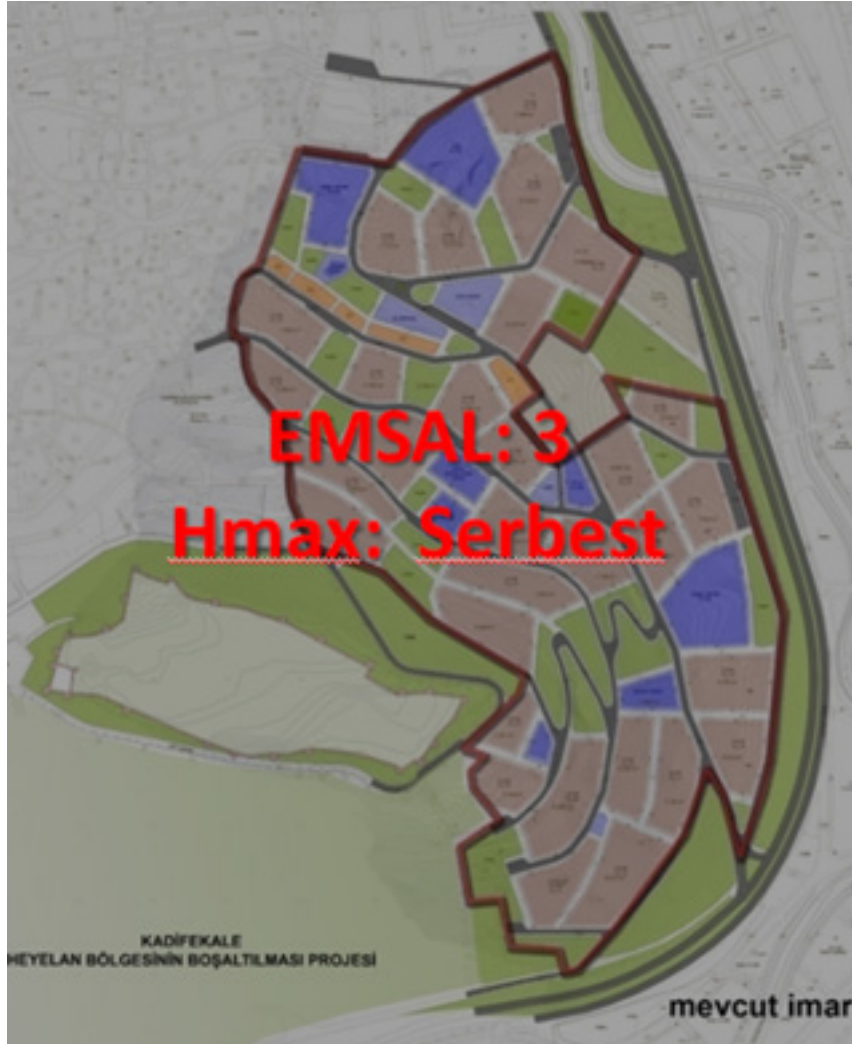
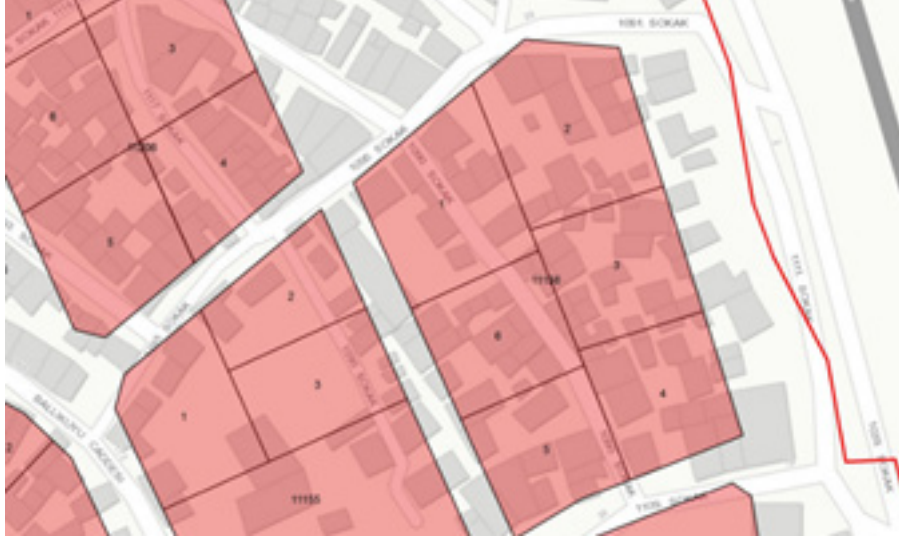
Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı

Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı, İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından 16 Eylül 2011 tarihinde belirlenmiş ve 10 Ekim 2012 Tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesi kapsamında Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı olarak ilan edilmiştir. 48 hektarlık proje alanı içerisinde Ballıkuyu, Kosova, Yeşildere, Akarcalı ve Kocakapı olmak üzere 5 mahalle bulunmaktadır.

Bölgenin 14 Nisan 1998 tarihinde Nazım İmar Planı onaylanmış ve 16 Ekim 2000 tarihinde İmar Uygulama Planı yürürlüğe girmiştir. Bölgenin imar planı yürürlüğe girdiği halde günümüze kadar mevcut imar planının uygulanamadığı görülmektedir.

Parsel hisselerinin küçük olması, Parsellerin hamur yapılarak imar adalarının oluşturuluyor olması, imar uygulamaları içerisinde hisse ve hissedar sayılarının çokluğu, bölgenin topoğrafik yapısının zorlukları, mevcut sosyo-ekonomik yapı, kaçak ve imar aflı yapılaşmanın çokluğu, altyapının yetersiz kalması gibi nedenlerle düzensiz yapılaşma gerçekleşmiş ve onaylı imar planı hayata geçirilememiştir. Mevcut Yapıların büyük bir kısmı imar planına göre yolların üzerinde veya park vb. kamu ortak alanlarının üzerinde kalmaktadır.

Proje alanında, 3396 adet yapı, 6196 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Sokakların büyük bir kısmına acil durumlarda itfaiye, ambulans vb. araçlar girememektedir.

Yapılar bu konumları ve yakınlıkları itibariyle tehlike arz etmekte ve küçük parsellerde düzensiz yapılaşma örnekleri bulunmaktadır.

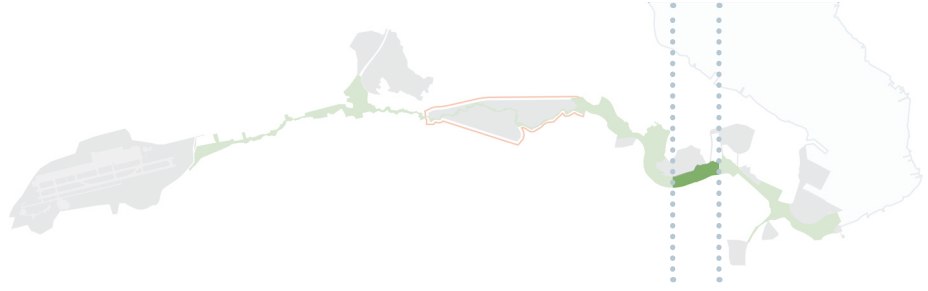

"Yeni oluşturulan imar planına göre alan içerisindeki konut kullanımında yer alan yapı adalarına 3 emsal verilmiş ve yükseklik sınırı getirilmemiştir. Bu verilere göre yapılan 1. Etap proje çalışmalarında verilen emsal koşulları değerlendirildiği takdirde çok katlı konut blokları ortaya çıkmaktadır. Bu durum sebebi ile çevre ilişkileri değerlendirmelerinin daha kapsamlı yapılması gerekmektedir.

Alanın batı yönünde yerleştiği sırtın tepesinde İzmir için tarihi ve kültürel öneme sahip Kadifekale ve Antik Tiyatro'nun, güney yönünde ise afete maruz alan ilan edilerek boşaltma çalışmalarının yapıldığı alanın yer alması nedeniyle proje bütününe dair çalışmaların uzman görüşleri alınmadan yapılmaması kararlaştırılmıştır. Bu sebeple 1. Etap olarak belirlenen Yeşildere caddesinin komşuluğunda yer alan yapı adalarının oluşturduğu bölgede konut ve zemin kat ticaret kullanımlı projeler yapılarak 2017 yılında uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır.

Y. Mimar Efe Öner

Meles Çayı'nın beton kesitte ilerlediği bu odakta, çayın Gaziler Caddesi ile kesiştiği noktada yer alan, antik bir ticaret yolu ve geçmişte İzmir'in giriş kapısı olarak nitelendirilen Kervan Köprüsü, kent belleğinde önemli bir yere sahip olmasına karşın, günümüzde fark edilmesi oldukça güçtür.

Kervan Köprüsü ve Gaziler Caddesi'nin güneyinden devam eden Meles Çayı'nın batısında ise Aziziye Mülkiyeliler Parkı bulunmaktadır. Bu park, Meles Çayı boyunca düzenlenmiş ve kent sakinleri tarafından aktif olarak kullanılan tek yeşil alan olma özelliği taşımaktadır. Aziziye Parkının karşısında ise yaya bağlantısı Gaziler Caddesi paralelinde viyadük altından sağlanan Yenişehir Kapalı Pazaryeri bulunmaktadır.

Bu alan gerek imar planında ön görülmüş olan yeşil alan kurgusu, gerekse Meles Çayı ile bütünleşmiş Kervan Köprüsü gibi kentin tarihinde önemli bir değere sahip olması nedeniyle bir **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Tarihi Kervan Köprüsü ve Aziziye Parkı

İzmir Yenişehir/Kemer ile Kocakapı Mahalleleri arasında Gaziler Caddesinde, Meles Deresi/Yeşildere üzerinde ve olasılıkla yapıldığı Roma döneminden (bazı kaynaklarda MÖ. 28 yılına, bazı kaynaklarda MÖ. 850 yılına tarihlendirilmekte) günümüze hizmet veren Tarihi "Kervan Köprüsü" bulunmakta.

Kervan Köprüsü; tarihi kaynak ve belgelerde kentin giriş kapısı olarak kabul edilmekte ve kente giriş için bir kontrol noktası işlevi gördüğü belirtilmektedir. Kemer Köprüsü, doğudan batıya, Aya Voukla Kilisesi, Altınpark, Agora aksını oluşturan tarihi yolun başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

Tarihi kaynak ve belgelerde, İskender'in MÖ. 334 yılında Smyrnaya geldiği, sonrasında MÖ. 281 yılına kadar generallerinin yeni Smyrna kentini Pagos dağı ve eteklerinde kurduğu belirtilmektedir.

İzleyen yüzyıllarda kent, Roma İmparatorluğu egemenliğine girmiş, kentteki bir çok imar faaliyeti ile birlikte MÖ. I. yüzyılda Smyrna Sardes, Smyrna Bergama, Smyrna Efes yolları bakım onarımları yapılarak yenilenmiştir. Köprü'nün de kentin kuruluşundan sonraki bir dönemde, Roma dönemi bayındırlık faaliyetleri kapsamında yapılmı olasıdır.

Yapım tarihi olarak MÖ. 28 yılı kabul edilebilir bir tarihlendirmedir. Köprü'nün kesme taş örgü tekniği ve yarım daire kemer formu da, bilinen Roma dönemi köprü yapım tekniği ve formunu yansıtmaktadır.

Olasılıkla XX. Yüzyıl başlarında köprü kuzey tarafına bir ek bölüm yapılarak genişletilmiştir. Dikkatli bakıldığında ek yapılırken mevcut tarihi köprüye ne denli duyarlı, özenli, saygılı davranıldığı görülür. Tarihi köprü'nün temellerinin, beden duvarlarının ve kemer kornişinin kesme taşlardan yapıldığı görülmektedir. Ek bölümün temelleri kesme taşla mevcut köprü'nün temellerine bağlanmış olup, üst kemere geçerken mevcut ile arasında küçük bir boşluk bırakılarak ocak tuğlasından kemer örgüsü yapılmış, kemer korniş taşları eski köprü'nün taşlarına referansla farklı renk dizisi ile yansıtılmış, beden duvarları ise harçlı taş duvar olarak örülmüş. Eski ve güncel fotoğraflarda, değinilen ek bölüm ayrıntılı olarak görülebilmektedir.

Diğer yandan XIX. Yüzyıl sonu XX. Yüzyıl başı fotoğraf ve posta kartlarında köprü bir bütün olarak görülürken 1925 sonrası fotoğraflarında ve günümüz fotoğraflarında beden duvarları örgüsünde ve kemer kornişli taş ve malzemesinde ve işçiliğinde belirgin bir ek farkı izlenebilmektedir.

XX. yüzyıl başlarında böylesi duyarlı davranılan Kervan Köprüsü, yine XX. Yüzyıl ikinci yarısında bu kez güney kısmına betonarme ayak ve tabliye ile daha geniş bir ek yapılmış (Gaziler Caddesi), tamamının üzeri asfaltla kaplanarak tarihi "Kervan Köprüsü" görülemez hale gelmiştir..

Kervan Köprüsünün/Gaziler Caddesinin kuzeyinde ve Meles deresi batı kıyısında dere ile 1251/2.sokak arasında, özel mülkiyet olan niteliksiz yapılar grubu yer almakta, köprünün kuzeyinde ve derenin doğu kenarında da Viyadük ile dere arasında Trafik Otoparkı yer almaktadır.

Aziziye Parkı

Kervan Köprüsü/Gaziler Caddesi güneyinde Meles Deresi batı kenarında ve Kocakapı Mahallesi ile dere arasında ve dereye paralel konumda, yeşillendirilmiş, ağaçlandırılmış yaklaşık dokuzbin metrekare büyüklüğünde Aziziye Parkı bulunmaktadır. Aziziye Parkı Kocakapı mahallesi ve Kemer mahallelerinin günlük rekreatif kullanımına hizmet eden ve bölgenin tek yeşil alanı sayılabilir.

Aziziye Parkı, Meles deresinin doğu kenarında ve dere ile Yeşildere Caddesi arasında yer alan, yeşillendirilmiş ve bitkilendirilmiş ancak erişim zorluğu bulunan yeşil alanla birlikte yaklaşık onbeş bin metrekare büyüklüğüne ulaşmaktadır.

Meles deresinin oluşturduğu doğal ayırıcı eşik, Gaziler caddesi ile Yeşildere Caddesinin kavşağında, Yeşildere caddesi viyadük olarak üst geçişle çözülmüş, Kemer Mahallesi ile Kocakapı Mahalleleri hızlı bir yol ile de ayrılmış, aralarında ikinci bir yapay eşik oluşmuştur.

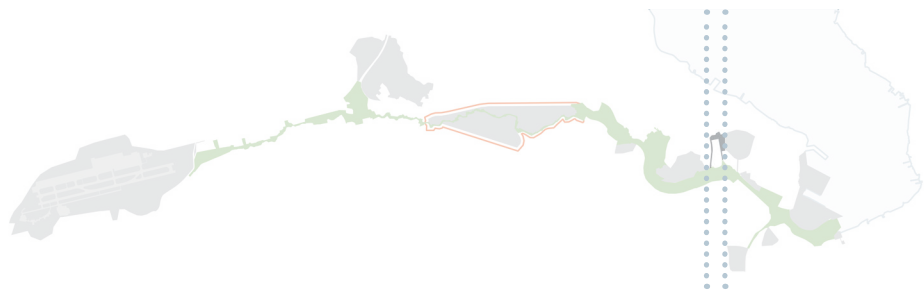
Kavşağın doğusunda Kemer tarafında ve Gaziler Caddesi kuzeyinde İzmir İtfaiye Merkezi bulunmaktadır. Gaziler Caddesinin güneyinde ise Akaryakıt İstasyonu ve önceki yerel yönetim döneminde Konak Belediyesi Hizmet Binası Olarak Mimari Proje Yarışması yapılmış olan alanda, günümüzde Kapalı Pazar alanı işlevi bulunmaktadır.

Kervan Köprüsü çevresi, Meles Deresi üzerinde ve yanlarında/yakınlarında; Gaziler Caddesi Köprüsü, Yeşildere Caddesi, KöprülÜ kavşak ve kavşak kolları, Aziziye Parkı, tarihi köprüye bitişik dere kenarı niteliksiz yapı gurupları, Trafik otoparkı, Yeşildere Caddesi doğusunda İtfaiye Merkezi, Akaryakıt İstasyonu, Kapalı Pazar Alanı ve erişim yolları gibi, farklı dönemlerde ve birbirini gözetmeyen kararlar sonucunda oluşmuş bir sorun alanı olarak tanımlanabilir.

Mimar Hasan Topal (11.11.2019)

14

Basmane Garı

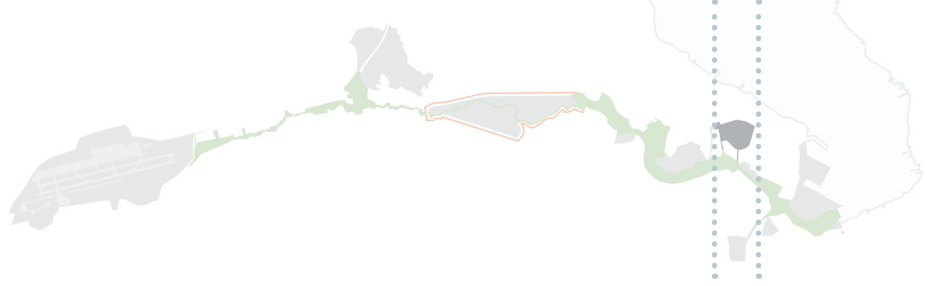

Anadolu'nun ilk demiryolu hatları olan İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba demiryolu hatlarının ve 1858'de açılan Alsancak Garı'nın ardından Basmane Garı kentin ikinci tren garı olarak 1876 yılında hizmete girmiştir. Günümüzde kent merkezi dışındaki ilçelere ve çevre illere demiryolu ulaşımı Basmane Gar'ından sağlanmakta olup aynı alanda metro istasyonu da bulunmaktadır. Garın bulunduğu Basmane (9 Eylül) Meydanı, Kültürpark, metro istasyonu, Fevzipaşa Bulvarı, Gazi Bulvarı, Gaziler Caddesi, Mürselpaşa Bulvarı Prof. Dr. Refik Saydam Bulvarı bağlantıları ve İzmir Otogarı servislerinin kalkış noktası olması nedeniyle kent merkezinin en işlek yaya ve araç trafiğine sahip meydanlarından bir tanesidir.

Şehir içi ve şehirler arası ulaşımın kesişim noktası olması ve kent belleğinde önemli bir yere sahip olması sebebiyle bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

15

Kültürpark

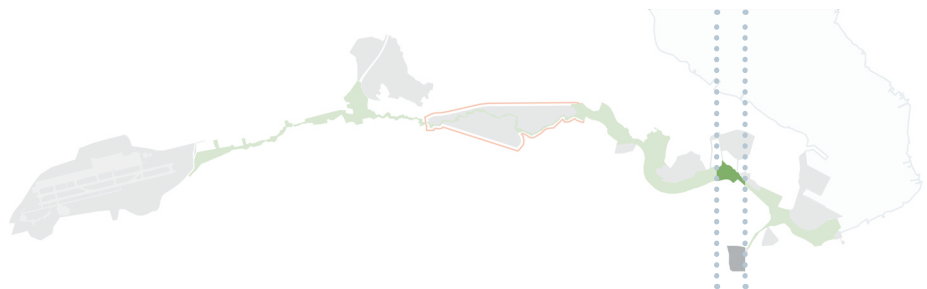

Kültürpark, Türkiye'nin ilk uluslararası fuar alanı olarak yapılan İzmir Fuarı'nın kente kazandırmış olduğu 420 bin metrekarelik büyük bir kent parkı olarak hizmet vermektedir. Büyük İzmir Yangını ile yeniden planlanan Alsancak bölgesinde uluslararası pek çok ülkenin katılımcı olarak yer aldığı "Arsiulusal İzmir Fuarı" olarak 1 Eylül 1936'da açılmıştır. Fuar alanı olarak kullanımda olduğu süre boyunca günümüze kadar çeşitli sergi ve hol alanları eklenmiştir. Ancak sonrasında Gaziemir'de Yeni Fuar alanının açılması ile profesyonel fuar fonksiyonundan çıkarak Kültürpark olarak anılmaya başlanmıştır. Halen İzmir Kitap Fuarı gibi genel katılıma açık organizasyonlara ve İzmir Enternasyonal Fuarı olarak uluslararası ziyaretçilere ev sahipliği yapmaktadır.

Sosyal etkinliklerin yanı sıra, kent merkezinde rekreatif faaliyetler için uygun alanları ve nadir ağaç türlerinin yer aldığı florası ile yılın her zamanında ilgi çeken bir bölge olan Kültürpark **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

16

Hilal Transfer Merkezi (7 Numaralı Odak)

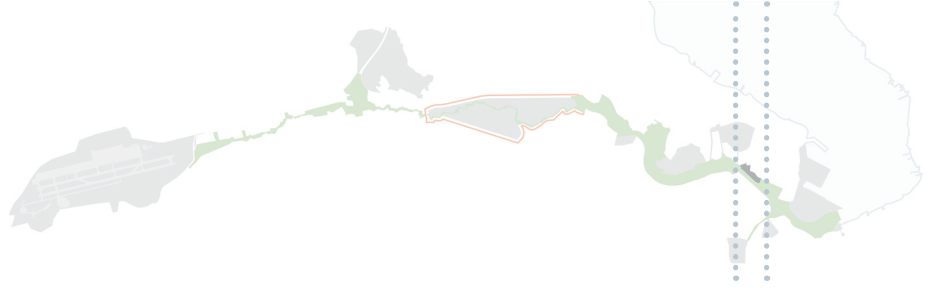

Mürselpaşa Bulvarı - Yeşildere Çevre Yolu bağlantısının doğusunda yer almaktadır. İZBAN ve Metro güzergahının kesişiminde transfer merkezi işlevi üstlenmektedir. Söz konusu alan kent içi konumuyla potansiyele sahip olsa da raylı sistemler ve sınırları çok katı tarif edilmiş kapalı alanlar tarafından parçalanmakta, bu durum Meles Çayı'nın algılanmasını ve erişimini büyük ölçüde kısıtlamaktadır.

Hilal Aktarma İstasyonu alanı bir toplu taşıma düğüm noktası olması ve Meles Çayı ile bütünleşebilme olanağı sunması nedeniyle bir **odak alan** olarak ele alınacaktır.

17

Ege Mahallesi

Meles Çayı Ege Mahallesi boyuna geniş ve derin bir beton kanalda ilerlemekte ve mahalle ile mekansal bir ilişki kurmamaktadır.

Ege Mahallesi, İzmir'in liman arkası bölgesinde demiryolu ve Meles Çayı ile fiziksel olarak sınırlandırılmış ve az katlı yoğun konut dokusuna sahip bir alanıdır. Bu alan, 70'li yılların başında Osman Kibar dönemi sosyal konutları ile ilk dönüşüm müdahalesine uğramış, ancak sonrasında göç sebebi ile bu konutların çevresinde daha yoğun ve kaçak yapılaşma oluşmuştur. Kentin cazibe merkezine çok yakın bir konumda sağlıklı yaşam koşulları barındırmasından dolayı Kentsel Dönüşüm Alanı olarak ilan edilmiştir. Alan sınırları içerisinde proje çalışmaları tamamlanarak uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır.

Bu nedenlerle Ege Mahallesi Meles Çayı ile kurulabileceği mekansal ilişkiler bağlamında **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı

İzmir'in tarih boyunca liman kenti olmasının kazandırdığı ekonomik katkılarının kente yansımaları incelendiğinde geçirdiği tarihsel süreçte devamlı olarak göç almış ve hala göç almaya devam eden bir kent olduğu ortaya çıkmaktadır. Anadolu'nun farklı bölgelerinden olduğu kadar farklı ülkelerden ve etnik kültürlerden de göç almayı sürdürmektedir. Bu açıdan incelendiğinde Türkiye genelinde yerleşmeyi tercih eden Roman nüfusu bakımından Edirne ile birlikte en fazla göç almış kentlerden birisidir. İzmir tarihçesi incelendiğinde, 1873 yılına ait bir kaynaktan İzmir'in nüfusunu oluşturan etnik gruplardan bahsedilirken Romanların da bu gruplar arasında olduğunun altı çizilmektedir. İzmir kentinde Romanların yaşadığı 31 mahalle olduğu görülmektedir. Genellikle bu mahalleler idari alanların dışında konumlanmış olsa da özellikle Ege Mahallesi İzmir'in kent merkezi içinde kalmış bir örnek olarak ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple Ege Mahallesi hem kentin yeni markalaşma süreçleri kaskacında kalması hem de sağlıklı yapılaşma ve yaşam koşullarını barındırmasından dolayı, kent sağlıklılaştırma çalışmaları açısından önemli bir proje alanı olarak görülmektedir.

Şekil 17.1

Tarihsel süreç içerisinde "Tenekeli Mahalle" görünümü almaya başlayan alanda ilk müdahale 70'li yılların başlarında gerçekleşmiştir. Düzensiz yapılaşmayı engellemek ve alanda yaşayanlara konut sağlayabilmek amacıyla Belediye Başkanı Osman Kibar döneminde bir Sosyal Konut projesi hazırlanarak uygulamaya geçilmiştir. 4 katlı, 7 bloktan oluşan ve toplam 118 birimlik projelendirilen bu sosyal konutlar alandaki konut ve düzensiz yapılaşma sorununu bir ölçüde çözmüş ancak daha sonraki yıllarda bir cazibe merkezi yaratarak daha fazla Roman vatandaşın sosyal konutlar çevresinde, gecekondü tipinde ruhsatsız yapılara yerleşmesine neden olmuştur.

Şekil 17.2

Sağlıksız koşullarda yaşayan ve nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan Roman vatandaşların, gerek gündelik kentsel yaşam koşullarının zorluğu gerekse kent bütününe etkileyen ve kentin geleceğine yön veren Yeni Kent Merkezi alanının gündeme gelmesi ile Ege Mahallesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından ivedilikle ele alınması gereken konulardan birisi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, kentsel dönüşümle ilgili “daha yaşanabilir” bir İzmir için, sağlıklı ve güvenli konutlarla birlikte, kentsel mekan standartlarında yaşam alanları oluşturmak ve vatandaşları barındırdıkları bölgeden uzaklaştırmadan “yerinde dönüşüm” sağlama politikalarıyla birlikte Roman nüfusun kentsel yaşam gelenekleri ve günümüzde karşılaştıkları sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel mekan özelinde yaşadıkları sorunlar da ele alınmıştır.

Şekil 17.3

1/25000 Nazım İmar Planı ve Plan notları incelendiğinde, Ege Mahallesi de kapsayan İzmir Limanı arkası bölümünün büyük bir potansiyel taşıdığı ve MİA alanı olarak belirlendiği görülmektedir. Kentin kimliğini etkileyeceği ve önemli yatırım ve gelişme potansiyelleri barındıran bu alandaki yenilenme çalışmaları, Ege Mahallesi’nin bir dönüşüm süreci geçirmesini gerekli kılmaktadır.

Şekil 17.4

Liman Arkası Bölgesi; yapılaşma, trafik, nüfus ve işlevsel açılardan aşırı yoğunlaşmış olan Kent Merkezinin gelişme alanıdır. Günümüzde ağırlıklı olarak depolama ile bazı atölye ve üretim tesislerinin bulunduğu bu bölgede, Ege Mahallesi'nin de içinde bulunduğu az sayıda konut bölgesi yer almaktadır. Bu bölgedeki yapıların; merkezi konumlarına rağmen, fiilen terk edilmiş, yıpranmış veya niteliğine uygun olmayan biçimde kullanılıyor olmaları nedeniyle; 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planında, bu alanlarda ayrıntılı çalışmaya imkân verebilecek "Özel Planlama ve Proje alanları" belirlenmiştir.

Ege Mahallesi'ni de içeren alan üst ölçekli planlarla uyumlu olarak hazırlanan 1/1000 Uygulama İmar Planında da Özel Planlama Alanı olarak belirlenmiştir. Yine bu planın plan notları incelendiğinde "Ege mahallesiindeki sosyal dokunun kültürel aktivitelerini sürdürebileceği ve bulunduğu yerde yaşatılması öngörüsünden hareketle belirlenen alan sınıridir. Bu alan sınırları içerisinde KAKS:2.50 koşulu ile turizm, konut ve ticaret kullanımı yer alabilir. Diğer yapılaşma koşulları; mülkiyet dokusu, sosyal yapı araştırması ve analizlerinin tamamlanmasından sonra yapılacak alt ölçekli çalışmalarla bütünleştirilerek belirlenecektir" ibaresi bulunmaktadır.

Güncel durumu incelendiğinde, Konak ilçesi, Kahramanlar semtinde yer alan Ege Mahallesi, kuzeyde sanayi alanları, batıda Alsancak Garına uzanan demiryolu, güneydoğuda Meles çayı ve Mürsel Paşa Bulvarı (İzmir-Çeşme Karayolu) ile sınırlanmıştır. Ege Mahallesi kent merkezinde ve üst gelir grubunun çoğunlukla yaşadığı Alsancak semtine komşu olmasına rağmen, yakın çevresiyle ilişkileri yıllardır fiziksel ve sosyal olarak kopuk, bütüne uyum sağlayamamış ve bütünden koparılmış bir "ada" görüntüsündedir.

Yapılan analiz çalışmalarına göre günümüzde Ege Mahallesi'nde bulunan yapıların yaklaşık %89'u konutlardan oluşmaktadır. Alanda konut + ticaret, ticaret, tarihi yapı, depo, duvar, baraka ve ahır gibi kullanımlar da bulunmaktadır. Yapıların yapım şekli incelendiğinde %61,5'inin yığma olduğu görülmektedir. Alandaki yapıların bir kısmı da (%36,3) betonarme binalardır. Binaların büyüklükleri incelendiğinde ise alandaki binaların ortalama 76,90 m² olduğu ve neredeyse tamamının fiziki ömrünü tamamladığı düşünülmektedir. Özel Planlama Alanı olarak tanımı ve alanda yaşayan vatandaşların sosyo-kültürel, ekonomik durumları göz önüne alınarak yapılacak projelendirme çalışmalarında Proje Danışma Kurulu oluşturulması karar verilmiştir. Danışma Kurulu eşliğinde alanda oturan vatandaşların da fikirleri alınarak yapılması planlanan projelendirme çalışmalarında şu kriterlerin göz önünde bulundurulması kararlaştırılmıştır;

*Alana karakter ve kendine özgü bir kimlik getirebilmelidir: Ege Mahallesinin kendine özgü sosyal yaşantısının konforlu ve güvenli bir ortamda iyileştirilerek ve zenginleştirilerek sürdürülmesi,

*Kamusal ve özel mekanların açıkça belirlendiği mekan oluşumu ve mekansal süreklilik sağlayabilmelidir: Mevcutta olmayan mekansal ayrışım ve hiyerarşinin yaratılarak gelişigüzel oluşmuş kaotik düzenin kaldırılması,

*Cazip ve iyi kullanılabilen kaliteli kamusal alanları kullanıcılara sunabilmelidir: Rekreasyon, spor, eğlence, toplantı, alışveriş vb. aktivitelerin yer alabileceği bir düzenlemenin yapılması,

*Gerek alan içinde ve gerekse alan dışı ile bağlantılarda hareket kolaylığına önem verilmelidir: Alanın Kent ile bütünleşmesinin sağlanması için mevcut fiziksel engellerin aşılması ve yaya öncelikli bir hareket ağının kurulması,

*Tasarım proje alanını şeffaf, geçirgen, okunabilir ve kolay algılanabilir kılmalıdır: Alanın bugünkü içedönük-getto halinin ortadan kaldırılması ve alanın mimari tasarım araçları (landmark, vb.) ile gerek fiziksel ve gerekse görsel olarak Kent ile bağlarının kurulması ve bütünleştirilmesi,

*Tasarım ileride oluşabilecek şimdiden öngörülemeyen değişimlere karşı intibak yeteneğine sahip olmalıdır: Tasarım konseptinde sosyal, ekonomik ve çevresel koşullardaki değişimlere ayak uydurabilecek kentsel ve mimari öğelerin yer alması,

*Tasarım, çeşitlilik ve farklı seçenek olanaklarını sağlayabilmelidir: Farklı aktivite ve kullanımlar, farklı mekansal düzenlemeler ve farklı yapı biçimleri ile kullanıcılara çeşitlilik ve seçim yapabilme hakkının sunulması şeklinde olmaktadır.

Alanda elde edilen veri tabanı bilgileri ve Danışma Kurulu'mun verdiği görüşler doğrultusunda proje ihalesi gerçekleştirilerek kentsel tasarım ve paylaşım modeline ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Tamamlanan projeye ait bilgilendirme toplantısı 2014 yılında yapılarak uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır. Bu görüşmelerde alanın planlanan 1. Etap içinde yer alan bölgesinde %100 oranında uzlaşma sağlanarak kat karşılığı proje ihalesine çıkmıştır.

Y. Mimar Efe Öner

Ege Mahallesi ve Liman Arkası Bölge

Ege Mahallesi; Liman arkası bölgeyi sınırlandıran Alsancak İstasyonu demiryolu hattı ile Meles Deresinin oluşturduğu üçgenin güney ucundaki bölümde yaklaşık 5 ha. büyüklüğünde ve çoğunlukla Roman vatandaşların yaşadığı mahalledir.

Bölgede 1920 sonlarında geçici olarak konaklayan romanların giderek kalıcı konutlarını yapmaları ile oluşmaya başlayan doku ilerleyen yıllarda çevredeki depolama ve imalathane işlevlerinin yarattığı geçici iş potansiyeli nedeniyle bölgeye yerleşimin artması sonucunda büyümeye başlamıştır. Basit ve ilkel yapı malzemeleri ile inşa edilen barınma üniteleri nedeniyle Tenekeli mahalle olarak ta anıldığı bilinmektedir.

Şekil 17.5

1960 lı yılların sonunda İzmir Belediyesi bu alandaki sağlıklı barınma üniteleri yerine, yine bu alanda kentteki ilk sosyal konut örnekleri sayılabilecek 7 adet sosyal konut bloku inşa etmiştir. 118 bağımsız bölüme sağlıklı barınma koşullarında yaşayan aileler yerleştirilmiş, ancak bölgenin barınma sorunu çözülmemiştir.

Zaman içinde artan nüfus ve yaşam biçiminin ortaya çıkardığı ihtiyaçlar kapsamında yeni binalar ve mevcut binalara yeni ekler ve müdahaleler yapılarak bölge aynı sağlıklı dokusunu sürdürmektedir. Geçmiş yıllarda mahalleye yakın çevrede bulunan ve alanda yaşayanlara geçici iş olanakları sunan, Tekel, Tariş, Sümerbank gibi Fabrika ve tesislerin kapanmasıyla mahallede iktisadi ve mekânsal çöküntü daha da artmıştır.

2009/10 yıllarında İzmir Büyükşehir Belediyesi Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı olarak belirlemiş ve bütün mahalleyi kapsayan bir kentsel dönüşüm projesi hazırlamıştır.

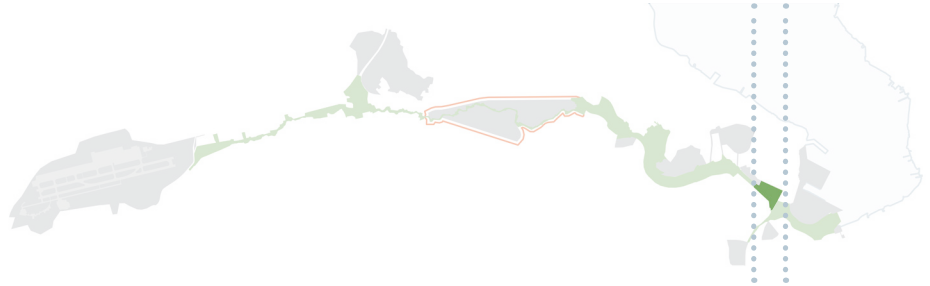
Şekil 17.6

İBŞB nin hazırlamış olduğu Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi 851 konut ve 60 ticari birim içermektedir. Ege Mahallesi'nde bulunan hak sahiplerinin bir bölümü ile uzlaşma görüşmeleri tamamlanmış, anlaşma sağlanan hak sahipleri için 1. Etap konutlar için yapım ihalesi sürecini başlatılmıştır. Uzlaşma sürecinin tamamlanma sonuçlarına göre projenin etaplar halinde uygulanacağı belirtilmektedir.

Mimar Hasan Topal (12.11.2019)

18

Sümerbank

Yarışma alanının bu kısmında Meles Çayı beton bir kesitte ilerlemekte, batı kısmı Sümerbank Basma Sanayi Fabrikası, doğu kısmı Mürselpaşa Bulvarı ile sınırlanmaktadır. Çayın bu kısmı batık dere olarak çalışmaktadır.

Sümerbank Basma Sanayi Fabrikası'nın ilk nüvesi 1940 yılında, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Sanayi Planı Programı kapsamında, Şehitler Caddesi, Meles Çayı ve 1525 sokakların sınırladığı alanda atılmış, izleyen yıllarda farklı üretim bölümleri ve sosyal donatıların eklenmesiyle büyük bir endüstri yerleşkesi halini almıştır.

Sümerbank Fabrikası'nda 2000'li yılların başında üretime son verilmiştir. Fabrika alanı içinde yetiştirilmiş, çam ağaçlarının, okaliptüs ağaçlarının oluşturduğu ağaç toplulukları bulunmaktadır. Fabrika alanı günümüzde terk edilmiş ve bakımsız durumdadır.

Bu alanın endüstriyel miras niteliği taşıması ve Meles ile etkileşimli, nitelikli kamusal alan oluşturulabilmesi açısından önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle **odak alan** olarak ele alınacaktır.

İzmir kentinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında Demiryolları, Liman ve Rıhtımın yapılmasıyla ticaret hızla gelişmeye başlamış, İzmir Limanı Anadolu'nun en önemli ihracat limanı olmuştur. Liman ve ticaretin olanakları kapsamında kentte ilk endüstri gelişmeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Alsancak Tren İstasyonu Demiryolu hattı, Meles Deresi ve Denizin sınırlandığı yaklaşık 110 ha. üçgen alan, XIX. yüzyıl sonlarında çok büyük kısmı henüz boş olan bir alandır.

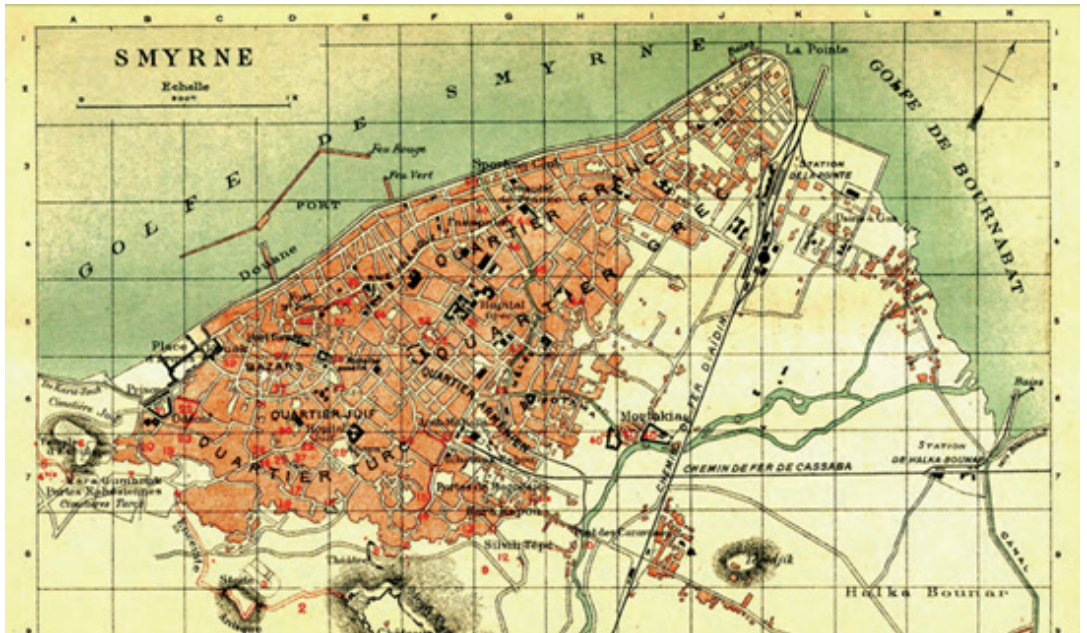

Şekil 18.1

Şekil 18.2

1862 yılında bölgede, gerekli olan kömür naklinin kolaylığı nedeniyle Alsancak Tren İstasyonuna ve iskeleye yakın konumda Havagazı fabrikasının ilk nüvesi yapılmış, 1902 yılında son halini almıştır. Havagazı fabrikasından 1914 yılında elektrik verilmesiyle çevresinde küçük ölçekli imalathaneler gelişmeye başlamıştır. 1922 yılında Levanten Cousinery Dokuma- Şark Sanayi Tekstil Fabrikası yapılmıştır. Darağacı olarak bilinen bölgede bu tesislerde çalışanların barınmasını sağlayan sınırlı sayıda binalardan oluşan konut dokuları bulunmaktadır.

Şekil 18.3

Cumhuriyetin ilanından sonra, bu alanda yer seçilen Elektrik Fabrikasının 1929 yılında işletmeye alınmasıyla birlikte bölgede endüstri gelişmeleri hızlanmıştır. Alanın kuzey bölümünde 1950 li yıllarda Yeni İzmir Limanı yapılmaya başlanmış 1980 lerde tamamlanmıştır. Liman özelleştirme kapsamına alınmış, kıyı doldurularak Limanın konteyner terminallerinin büyütülmesine yönelik planlar yapılmıştır.

Meles Deresinin Hilal Demiryolu köprüsünden denize kadar olan ve farklı kolları bulunan güzergahı düz bir hatta dönüştürölüp, geniş kesitli bir kanal olarak ıslah edilmiştir.

Liman Arkası Bölgede bulunan Fabrikaların ve İmalathanelerin çok büyük kısmı 1990'larda Organize Sanayi Bölgelerine taşınmış, bazılarında da teknoloji eskimesi vb. nedenlerle üretimine son verilmiş, boşalmış alanda çok az sayıda tesis kalmıştır. Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planında bölgede bulunan Kültür Varlığı olarak Tescilli Endüstri Mirası yapılar ÖPA (Özel Proje Alanı) Kültürel Tesis olarak belirlenmiş, diğer alanların Turizm Tesisleri ve İşçiler Caddesi iki yanının sınırlı Ticaret kullanımıyla geliştirilmesi plan kararı bulunmaktadır. Ege Mahallesinin Konut kullanımı korunmuştur.

Sümerbank Fabrikası

Cumhuriyetin Sanayi Planı Proğramı kapsamında, bölgede Şehitler Caddesi, Meles Deresi ve 1525 sokakların sınırladığı yaklaşık 12 ha. alanda Sümerbank Fabrikasının 1940 yılında ilk nüvesi atılmış, izleyen yıllarda farklı üretim bölümlerinin eklenmesiyle fabrika, üretim, yönetim, satış, lojman, kreş, sosyal tesis, spor alanı işlevlerine sahip büyük bir Endüstri yerleşkesi halini almıştır. 1525 sokağın batısında ve yaklaşık 2.4 ha. büyüklükte, fabrika lojmanlarının yer aldığı ayrı bir bölümü bulunmaktadır.

Uzun yıllar çok önemli bir tekstil üretim tesisi olan fabrika 1980 lerde Özelleştirme Politikaları kapsamında özelleştirme programına alınmıştır. Özelleştirme tartışmalarının yapıldığı dönemde Mimarlar Odasının başvurusu üzerine, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, bölgede yer alan diğer XIX. yüzyıl sonu endüstri yapıları ve erken Cumhuriyet Dönemi Endüstri Yapıları (Havagazı Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Şark Sanayi Fabrikası ve bazı imalathaneler) birlikte 1998/7003 sayılı karar ile Endüstri Arkeolojisi Mirası, Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir.

2001 yılında düzenlenen İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel tasarım Fikir Yarışması sonrası hazırlanan 1/5000 ölçekli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planında Sümerbank alanına; Özel Proje Alanı (ÖPA) – Endüstri arkeolojisi Müzesi ve Kongre Merkezi plan kararı getirilmiş, 2007 yılında Eğitim kullanımı ilave edilmiştir.

Sümerbank Fabrikasında 2000 li yılların başında üretime son verilmiş, 2003 yılında Eğitim amacıyla Kullanılmak koşuluyla İzmir İl Özel İdaresine tahsis edilmiştir. İzleyen 2007-2008 yıllarında alanın kuzey doğu köşesine Meles Deresi kenarına 5 adet Eğitim amaçlı bina bloku yapılmıştır. Fabrika alanı Meles Deresine yaklaşık 575m. sınır oluşturmaktadır. Fabrika alanı içinde yetiştirilmiş, çam ağaçlarının, okaliptüs ağaçlarının oluşturduğu ağaç toplulukları bulunmaktadır. Fabrika alanı günümüzde harabe ve enkaz halinde, bakımsız durumdadır.

Sümerbank Fabrikası ve Çevresi Floristik Çeşitliliği

Bu bölge yapılaşma ve geçmişte fabrika alanı olarak kullanılması sebebi ile doğallığını yitirmiş durumdadır. Fabrika alanı ve çevresinde başta Pinus brutia (kızılçam) ve Pinus pinea (fıstıkçamı) korulukları olmak üzere pek çok plantasyon taksona rastlamak olasıdır. Bu taksonlardan bazıları;

Morus alba (dut), Cupressus sempervirens (servi), Populus sp. (kavak), Phoenix canariensis (kanarya hurması), Acacia cyanophylla (Kıbrıs akasyası) vb.

Alan içerisinde bozunma ve sonrasında alanın terk edilmesi sebebi ile mekruh ve tahrip edilmiş alanların tipik türlerini ve bazı istilacı taksonları da alan içerisinde yaygın gözlemlemek mümkündür. Bu taksonlar;

Ailanthus altissima (kokar ağaç), *Nicotiana glauca* (ağaç tütün), *Vitex agnus-castus* (hayıt), *Arundo donax* (kargı), *Datura* sp. vb..

Yukarıdaki Dört Şekil 18.4

Sümerbank fabrika alanı ile Altınyol arasına sıkışmış durumda olan Meles bu noktada beton kanal içerisine alınmıştır. Ancak kanal içerisinde bazı noktalarda biriken toprak ve organik materyal üzerinde bazı yarı sucul ve bataklık taksonları görülebilir bu taksonlar;

Phragmites australis (kamuş), *Typha domingensis* (saz), *Rumex* sp. (labada), *Polygonum* sp., *Vitex agnus castus* (hayıt).

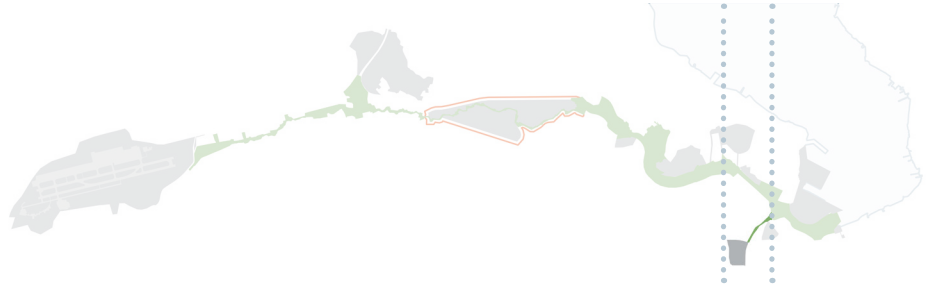

Yukarıdaki Altı Şekil 18.5

Doç Dr. Biyolog Serdar Şenol

19

Arap Deresi Kolu, Halkapınar Su Fabrikası

Arap Deresi, Meles Çayı sisteminin Halkapınar yönündeki koludur. Gaziler Caddesi'nin kuzeyinde Gıda Çarşısı'nın doğusunda tarihte Diana Hamamları olarak bilinen bölgede 1895 yılında kent merkezine su dağıtımı yapılabilmesi amacıyla Halkapınar Su Fabrikası inşa edilmiştir. Günümüzde İZSU Genel Müdürlüğü'nce kullanımına devam edilmektedir. Diana Hamamlarının eski gravürlerinde görülen şadırvan yapısı da günümüze kadar ulaşmıştır. Su Fabrikası ve şadırvan yapısı geçmişte bu alanda yer alan Halkapınar Gölü kenarında inşa edilmiştir.

Halkapınar Su Fabrikası İzmir kentinin suyla olan ilişkisinde hem tarihsel hem de güncel anlamları ve yeni açılımlar sunma potansiyellerinden ötürü bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

Halkapınar Su Fabrikası, Aktarma İstasyonu ve Arap Deresi Çıkışı

İzmir Kentinin bugün ve gelecekte de en önemli sorunları arasında, kent su havzaları, bu havzalardaki yerüstü ve yeraltı suyu kaynakları gelmektedir. Bu su kaynaklarının verimli kullanılması son derece önemlidir. İçme, endüstri, tarımda kullanımına yönelik su talebini yönetmek ve kent su havzalarını korumak kentlerin geleceği için önem taşımaktadır. İzmir Kentinde su kaynakları oldukça sınırlı olup kişi başı düşen 639 m³ su miktarı ile Türkiye ortalamasının yaklaşık %60 altındadır. İzmir, Akdeniz kuşağında yer almakta olup, küresel iklim değişiklerinden de en fazla etkilenen kentler arasında yer almaktadır.

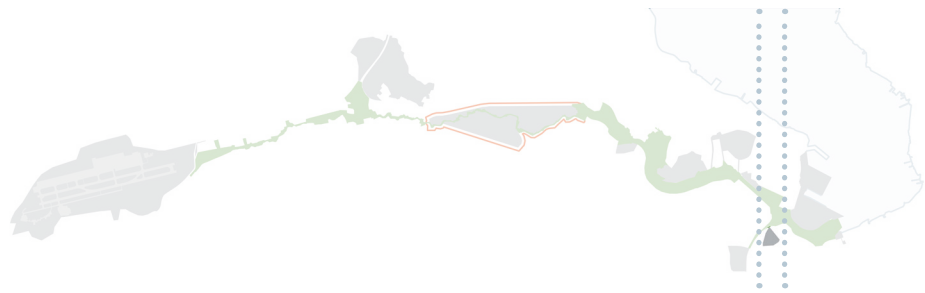
İzmir kentinin içme ve kullanma suyunun %65'i yeraltısuyundan karşılanmaktadır. İzmir anakent alanın su ihtiyacı ana kaynak olarak 1980 yılların ortasına kadar bir yeraltısuyu boşalımı olan Halkapınar kaynaklarından karşılanmıştır. İzmir'in içme suyu kaynaklarının % 16'sını Halkapınar'dan sağlamaktadır. Halkapınar çevresinde açılan kuyularından tüketim amaçlı yılda yaklaşık 30 milyon m³ su çekilmektedir. Su kaynaklarının bulunduğu alanlar, binalar, yollar ve yüzey kaplamaları nedeni ile geçirimsiz hale getirilmiştir. Bu yüzden alandaki yeraltısuyu kaynaklarının hidrodinamik yapısının aşırı kentleşmeden etkilenmektedir.

Gaziler Caddesi'nin kuzeyinde Gıda Çarşısı'nın doğusunda tarihte Diana Hamamları olarak bilinen bölgede 1895 yılında kent merkezine su dağıtımı yapılabilmesi amacıyla Halkapınar Su Fabrikası inşa edilmiştir. Günümüzde İZSU Genel Müdürlüğü'nce kullanımı devam ettirilmektedir. Bununla birlikte Diana Hamamlarının eski gravürlerinde görülen Şadırvan yapısı da günümüze kadar ulaşmıştır. Su Fabrikası ve şadırvan yapısı geçmişte bu alanda yer alan Halkapınar Gölü kenarında inşa edilmiştir. Halkapınar Gölü'nden Meles Deltası'na ulaşan geçmişte Meles olarak adlandırılan Arap Deresi'nin Halkapınar Çayı kesimi bu alanda yer almaktadır.

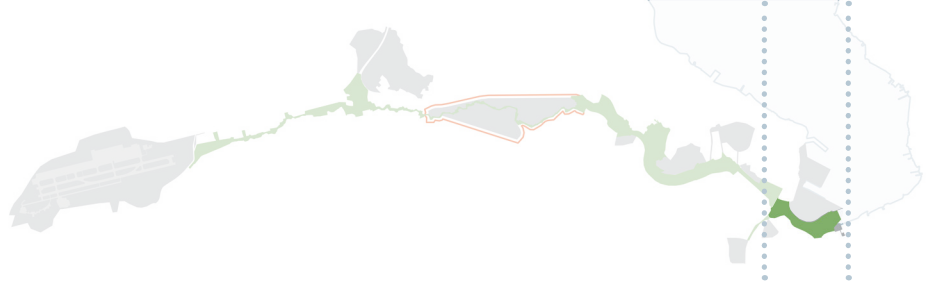
Prof. Dr. Jeoloji Müh.Alper Baba

20

Halkapınar Aktarma Merkezi

Halkapınar Kapalı Spor Salonu'nun batısında bulunan Halkapınar Aktarma Merkezi farklı toplu taşıma türlerinin (otobüs, tramvay, metro, İZBAN) kesiştiği önemli bir noktadır. Gelecekte bu noktadan hızlı tren bağlantısının da sağlanması planlanmış olup buna yönelik Ulaşım Entegrasyon Merkezi (UEM) proje çalışmaları tamamlanmıştır. Kentin ulaşımında önemli bir kesişim noktası olma özelliğinden dolayı bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

Meles Deltası, İzmir kentinde yer alan 4 deltadan (Küçük Menderes, Bakırçay, Gediz ve Meles) biridir. Kent merkezinde İzmir Limanının doğusunda iki parçadan oluşan sazlık tatlı su habitatı, bu habitatın körfeze yaklaştığı yerde deniz etkisiyle oluşan deniz börülcesi türlerinin hakim olduğu tuzlu su habitatları ve körfezin nispeten sığ kalmış yerlerindeki denizel habitatlardan oluşmaktadır. Bu habitatların hemen yanında beton kanalda akan ve körfeze ulaşan Meles Çayı, akarsu ekosistemi bakımından önemli ölçüde niteliklerini yitirmiştir. Bununla birlikte günümüzde hala karabatak, dere düdükçünü, sakarmeke, mahmuzlu kızkuşu, gümüş martı, karabaş martı, Akdeniz martısı, yalıçapkını, gri balıkçıl, sarı, dağ ve ak kuyruksallayan gibi su kuşlarına yaşam alanı olmaya devam etmektedir.

Bu alan; Meles Çayı'nın deltası olma özelliğinin yanı sıra, batısında büyük bir ticari limanın etki alanında yer alan, doğusunda ulaşım altyapısı tarafından kesintiye uğratılmış olmasına karşın konumu itibari ile bütün İzmir kentine hitap edebilecek bir vitrin niteliği taşımasından dolayı **odak alan** olarak ele alınacaktır.

Meles Deltası ve Alsancak Limanı

Sulak alanlar yeryüzünde bulunan ekosistemlerden biri olup, biyolojik üretim açısından son derece büyük öneme sahiptir. Bu ekosistemler biyolojik çeşitlik bakımında da tropik ormanlardan sonra en yüksek çeşitliliğin olduğu yaşam alanlarıdır. Sulak alanların Dünya üzerindeki temsiliyetine bakıldığında; % 54'ü kalıcı, % 46'sı geçici olmak üzere 12.1 milyon metrekare alanı kapladığını görülür. Sulak alanlar, "alçak gelgitte derinliği altı metreyi aşmayan deniz suyu alanlarını da kapsamak üzere, doğal ya da yapay, sürekli ya da geçici, durgun ya da akar, tatlı, acı ya da tuzlu bütün sular ile bataklık, sazlık, ıslak çayırlar, alpin sulak alanları, mağara sulak alanları ve turbalıklar" şeklinde tanımlanır (Ramsar). Altı metreyi aşmayan denizler hariç hemen hemen tüm sulak sistemlerini kapsayan bu eşsiz ekosistemler, tatlı su, gıda, oksijen ve saz gibi tedarik hizmeti sağlarlar. Bunun yanında kirli suların arıtımı, taşkın ve sellerin kontrolü, iklimi düzenleme gibi ekosistem hizmetleri de sağlarlar.

Deltalar, sulak alan ekosistemleri göz önüne bulundurulduğunda habitat zenginliği, biyolojik üretim (biomass) ve biyolojik çeşitlilik açısından ön plana çıkmaktadır. Akarsuların taşıdığı alüvyonlarla denizi doldurarak oluşturduğu deltalar, hem tatlı hem de tuzlu suyla ilişkili habitatlara ve canlı çeşitliliğine ev sahipliği yapar. Akarsuların taşıdığı alüvyon, deniz seviyesi ve dalgaların hareketlerine göre şekillenen deltalar, bu özellikleriyle yaşayan bir organizma gibi hareket eder ve son derece dinamik yaşam alanlarıdır. İnsanın kültürel evrimi açısından da son derece önemli olan bu ekosistemler, tarih boyunca sağladığı zengin kaynaklar nedeniyle insanların yerleşim yeri kurmak için önde gelen tercihleri arasında yer almıştır. Birçok medeniyete yaşam alanı sağlayan deltalar, İzmir il sınırları içerisinde dünyadaki diğer birçok şehre göre temsiliyet açısından son derece önemli bir yere sahiptir. İzmir il sınırları içerisinde Küçük Menderes, Bakırçay, Gediz ve Meles olmak üzere dört delta bulunmaktadır. İzmir'in kültürel tarihinin son derece eskiye gitmesinin temel göstergelerinden biri olan bu durum, aynı zamanda İzmir'i günümüzde de diğer kentlerden farklılaştıran önemli bir değerdir. Bu dört delta içerisinde Gediz ve Meles deltaları, özellikle de Meles Deltası kent merkezinde yer almaktadır.

Meles Deltası, İzmir'in büyük akarsularından biri olan Meles Çayı'nın taşıdığı alüvyonlarla ile oluşmuştur. Geçmişte çok daha büyük bir alanı kaplamaktayken, günümüzde Alsancak Limanı'nın hemen yanında iki parçadan oluşan sazlık tatlı su habitatı, bu habitatın körfeze yaklaştığı yerde deniz etkisiyle oluşan deniz bürölcesi türlerinin hakim olduğu tuzlu su habitatları ve körfezin nispeten sığ kalmış yerlerindeki denizel habitatlardan oluşmaktadır. Bu habitatların hemen yanında beton bir yatakta akan ve körfeze ulaşan Meles Çayı, akarsu ekosistemi anlamında çok büyük oranda değerini yitirmiştir. Bununla birlikte hala karabatak, dere düdükçünü, sakarmeke, mahmuzlu kızkuşu, gümüş martı, karabaş martı, Akdeniz martısı, yalıçapkını, sarı, dağ ve ak kuyruksallayan gibi su kuşlarına yaşam alanı olmaya devam etmektedir.

Deltadaki farklı habitatlara biraz daha yakından bakıldığında, tatlı suyun baskın karakter olduğu sazlık bölümde hasır otu, saz ve typha gibi bitkiler baskın olmakla birlikte, dönemsel olarak gri balıkçıl, küçük akbalıkçıl, büyük akbalıkçıl, sarı kuyruksallayan, karabaş martı ve gümüş martı gibi türler bu alanda yaşamaktadır. Alanın tuzlu su bölümünde ise akça cılıbit, flamingo, kızıl bacak, karabaş martı, gümüş martı, Akdeniz martısı ve mahmuzlu kızkuşu gibi türler görülebilmektedir. Kotun nispeten biraz daha yüksek olduğu daha kuru yerlerde tepeli toygır, bozkır toygırı, tarla çintesi ve sarı kuyruksallayan gibi türler görülebilmektedir. İki alan arasında Meles Çayı'nın temizliği için kamyonlarının kullanmasına yönelik olarak bir yol tesis edilmiştir. Tatlı ve tuzlu su habitatlarını hem fiziki hem de fonksiyonel olarak ikiye bölen bu yol çevresinde, zakkum ve yalancı akasya gibi türler ekilmiştir. Buna ek olarak tatlı ve tuzlu su doğal habitatlarının çevresinde de geçmişte peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır. Bu alanda oturma ve çocuk oyun sistemleri ile bir de yapay tatlı su havuzu yapılmıştır. Bu bölümde peyzaj

düzenlemesinin bir parçası olarak ülkemiz de doğal olarak bulunmayan yalancı akasya ve ökaliptus ağaçları dikilmiştir. Aynı zamanda deltanın doğal unsuru olmayan çam türleri de alana dikilen diğer türler arasındadır. Bu plantasyonlarda ve peyzaj sahalarında saka, florya, sığircık ve serçe gibi ötücü kuş türleri görülebilmektedir. Delta alanında her ne kadar kıyıda yer alan tatlı ve tuzlu su habitatları ile bağlantısı taş seddeler ile büyük oranda kesilmiş olsa bile, körfez içinde kalan nispeten sığ deniz içi çamur, balçık yükselteleri bulunmaktadır. Geçmişte bu bölümde derinleştirme ve dip temizliği gibi çalışmalar yapılmadan önce deniz börülcesi (*Salicornia* sp.) adacıkları yer almaktaydı. Günümüzde bu adalar artık olmasa da hala dip derinliği nispeten alçak olan bölümlerde sakarmake, tepeli pelikan, sumru, küçük sumru, karabatak, yeşilbaş gibi su kuşları yaşamaktadır. Körfezin biraz daha derin bölümlerinde ve aktif olarak liman olarak işletilen bölümün kıyılarında dönemlere göre değişmekle birlikte küçük batağan, karaboyunlu batağan ve bahri gibi dalıcı su kuşları görülmektedir.

Günümüzde geçmişteki yayılım alanı ve doğal değerlerine bakıldığında çok az bir bölümle temsil edilen Meles Deltası, Meles Çayı ile birlikte İzmir için hala büyük bir doğal değerdir. Deltaların dinamik alanlar olduğu ve gelecekte alınacak yapısal kararlarla çok hızlı bir biçimde eski haline dönüşme potansiyeli içerdiğini de dikkate alarak, mevcut halini ve ekosistem değerlerini iyileştirerek koruyacak tasarımlar, alan için önem arz etmektedir. Buna ek olarak birbirinden ayrılmayan, organik bağlar ve sistemlerle birbirine hala belirli düzeylerde bile olsa bağlı olan Meles Çayı, tatlı ve tuzlu su ekosistemleri, denizel yaşam alanlarının oluşturduğu Meles Deltası'nı, doğadaki gibi bir bütün olarak ele almak, önem arz eden diğer hususlar arasındadır.

Biyolog Ferdi Akarsu

Meles Deltası Floristik Çeşitliliği

Meles Deltası mevcut hali ile, İzmir Limanına komşu konumda, son tuzcul (halofitik) vejetasyon parçasıdır. Tuzcul (halofitik) vejetasyonlar, Akdeniz genelinde tatlısu ile tuzlusu ekosistemlerinin kesişim noktası ve çevresi alüvyon alanlarda şekillenen genelde, *Chenopodiaceae* (kazayağıgiller), *Plumbaginaceae* (kardikenigiller), *Asteraceae* (papatyagiller), *Juncaceae* (kofagiller), *Poaceae* (Buğdaygiller) ailelerinin tuzcul türlerini barındıran, biyolojik çeşitliliğin yüksek olduğu alanlardır. Meles çayının deniz ile buluştu noktada yer alan bu vejetasyon parçası içerisinde, mevcut durumda doğal türler olarak;

Salsola kali, *Arthrocnemum* fruticosum, *Halocnemum* strobilaceum, *Sarcocornia* perennis, *Limonium* gmelinii, *Arundo* donax, *Phragmites* australis vb. sayılabilir.

Yukarıdaki Beş Şekil 21.1

Alana gerçekleştirilen müdahaleler neticesinde açılan yollar ve park-bahçe alanlarının çevresinde ise; *Nerium oleander*, *Acacia cyanophylla*, *Pyrocantha coccinea*, *Morus alba*, *Punica granatum*, *Cupressus sempervirens*, *Washingtonia filifera*, *Eucalyptus* sp. vb. plantasyon türlerini alanda görmek olasıdır.

Tuzcul vejetasyonlar EUNIS habitat sınıflamasına göre;

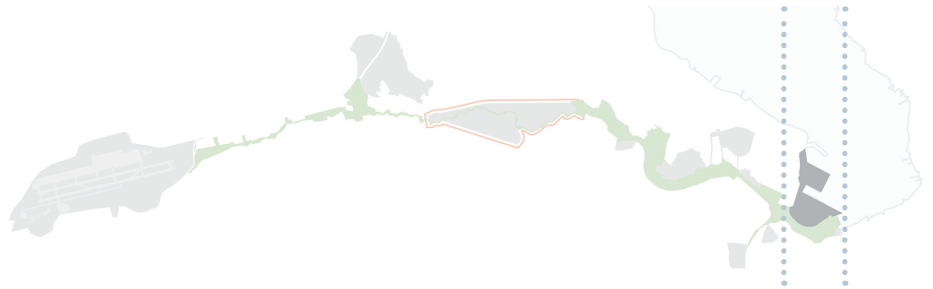
- » A - Marine habitats
 - » A2 - Littoral sediment
 - » A2.5 - Coastal saltmarshes and saline reedbeds
 - » A2.55 - Pioneer saltmarshes
 - » A2.552 - Mediterranean coastal halo-nitrophilous pioneer communities

Habitat sınıflamasında yer almaktadır. Bu habitat tipi Akdeniz Havzasında (Kuzey Afrika, Kuzeybatı Akdeniz ve Kuzeydoğu Akdeniz) kıyıları boyunca, kıyı sedimentleri üzerinde yayılışa sahip Chenopodiaceae (kazayağıgiller) ve Poaceae (buğdaygiller) familyalarının tuzcul taksonları ve Akdenize endemik Limonium cinsine ait türler ile karakteristiktir. Özellikle Akdeniz endemiği bir cins olan Limonium türlerini barındıran kıyı alanları korumada öncelikli alanlar arasında yer almaktadır.

Doç. Dr. Biyolog Botanik Uzmanı Serdar Gökhan Şenol

22

Alsancak Limanı

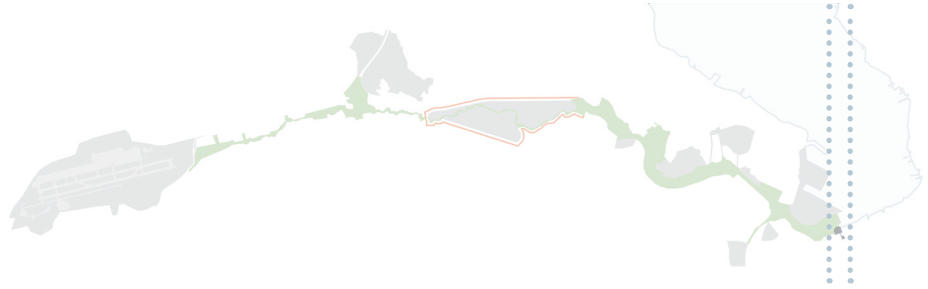
İzmir Limanı 1876 yılında İzmir Liman ve Rıhtım Şirketi tarafından Gümrük Depoları-Pasaport İskelesi arasında inşa edilmiştir. Liman fonksiyonu daha sonra 1954 yılında Punta Bölgesinde inşa edilen Alsancak Limanı'na taşınmıştır. Alsancak Limanı halen önemli bir ihracat limanı özelliği taşımaktadır. Bu alan, limanın konteyner sahasının Meles Deltası yönünde büyümesini öngören imar planı kararlarının Meles Deltası üzerinde ekolojik anlamda oluşturacağı olumsuz etkiler göz önünde tutularak bir etkileşim alanı olarak ele alınacaktır.

İzmir Limanı 1876 yılında İzmir Liman ve Rıhtım Şirketi tarafından Gümrük Depoları-Pasaport İskelesi arasında inşa edilmiştir. Aynı yıllarda Alsancak Punto burnunda İzmir Aydın Demiryolu hattının devamında bir iskele bulunmaktadır.

1925-1926 R. Danger Planı, İzmir Limanının Alsancak Punta burnu ile Meles Deltası arasında taşınması/geliştirilmesi kararını getirmiş, ancak 1950 lere kadar bir gelişme sağlanamamıştır. 1954 lerde başlayan yeni konteyner terminal alanları ve siloların yapımı 1990 lara kadar devam etmiştir. 2004 yılında yeni düzenleme ile elleçleme kapasitesi önemli oranda artırılarak gelişen gemi taşımacılığı gereksinimine uyum sağlamıştır.

Liman 635 bin metrekare alan üzerinde 25 rıhtımı ile TCDD tarafından işletilmektedir. Bir bölümü Kruvaziyer Limanı olarak hizmet vermekte yıllık ortalama 500 bin yolcu kapasite sunmaktadır. Kruvaziyer işlevinin geliştirilmesi, kapasitenin artırılması amacı ile aynı anda 5 Kruvaziyer geminin demirlemesi sağlanacak şekilde yeni planlar hazırlanmıştır. Yük terminallerinde 1 milyon TEU (20 feet eşdeğer birim) konteyner ve 10 milyon ton yük kapasitesi ile 100 milyon dolar ciro yapmaktadır. Yeni yapılması planlanan konteyner terminali için 380 bin metrekare dolgu yapılacak ve kapasite 2,5 milyon TEU konteyner olacaktır.

Bayraklı Kıyı Bağlantısı, Salhane İZBAN İstasyonu

"İzmirdeniz Kıyı Düzenleme Projesi" kapsamında, ard alan ve Salhane İZBAN İstasyonu ile kıyı arasındaki yaya ve bisiklet bağlantısını sağlamak üzere bir üst geçit yapılması planlanmıştır. Üst geçidin kıyıya bağlandığı nokta bir buluşma alanı olarak kıyı projesiyle bütünleşecektir. Yaya ve bisiklet erişimi açısından bu bölge bir **etkileşim alanı** olarak ele alınacaktır.

Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak

Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması

17 Ocak 2020

melesyarisma.izmir.bel.tr

melesyarisma@izmir.bel.tr